

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ОСНОВНИ УЧИТЕЛИ

Редакторъ: Антонъ Борлаковъ.

Лит. Борлаковъ.

ЦѢЛОСТНО ОБУЧЕНИЕ ВЪ НАШЕТО ПЪРВОНАЧАЛНО УЧИЛИЩЕ.

— Може ли при сегашната учебна програма да се води цѣлостно обучение въ нашето първоначално училище? Ако може, коя отъ различнитѣ системи за цѣлостно обучение е най-пригодна за нашитѣ училищни условия? Какъ може да се приложи тя?

Такива и приблизително такива въпроси ми отправиха нѣколко учители по поводъ статията върху цѣлостното (комплексното) обучение, помѣстени презъ последнитѣ три години въ „Педагогическа практика“.¹⁾ Дълга отговоръ. Ще се опитамъ да го дамъ, безъ да смѣтамъ, че той ще бжде изчерпателенъ.

Успѣшни опити да се води цѣлостно обучение имаме вече въ доста наши училища. Такъвъ бѣ направенъ въ широкъ размѣри преди четири години и въ Варненскитѣ първоначални училища. Той показа, че и у насъ е възможно да се свърже цѣлата училищна работа съ нуждитѣ на живота и съ естественитѣ детски интереси и по тоя пѣтъ да се постигне обединението на разнороднитѣ училищни знания и сръчности.

Учебната ни програма, макаръ и да не е нагодена за цѣлостно обучение, дава доста много възможности да се води такова обучение, особено презъ първитѣ две учебни години. При нея успѣшно може да се приложи системата на Д-ръ Лай, допълнена съ заемки отъ Лайпцигската и Виенската системи.

Д-ръ Лай групира учебното градиво по учебни предмети. Той дѣли всички учебни предмети на две групи: 1) предмети, въ които главна роль играе *съдържанието* и 2)

¹⁾ Вижъ „Педагогическа практика“, год. X, кн. I, II, III и IV; год. XI, кн. I, II, VI и VII; год. XII, кн. I, II и III.

предмети, въ които главни роль играе *формата*. Първитѣ нарича предмети на *вещественото (предметното) обучение* (Sachtunterricht), а вторитѣ — предмети на *формално-изобразителното обучение*. Въ първата група включва естествознанието, географията, историята, нравоучението и въроучението; въ втората — гимнастиката, рисуването, моделирането, смѣтането, геометрията, езикознанието и пѣнието. Между предметитѣ отъ всѣка група, както и между дветѣ групи, се установяватъ всички възможни взаимни — *корелативни* — връзки. Когато се съставя учебниятъ планъ, най-напредъ се опредѣля градивото за „вещественото“ обучение, следъ туй се систематизира и разпредѣля по отдѣлни курсове. Едва следъ това се набелязва и градивото за „формално-изобразителното“ обучение. Съдържанието опредѣля формата. Поради туй „вещественото“ обучение винаги трѣбва да предхожда „формално-изобразителното“. Всѣка редица уроци трѣбва да започва най-напредъ съ *наблюдения* — съ събиране на конкретенъ материалъ, следъ това тоя материалъ се *преработва* чрезъ разсѣдка или фантазията и най-после се *изразява и прилага* по различни начини: словесно, графично, пластично, чрезъ движения, чрезъ пѣние. Така уроцитѣ по различнитѣ учебни предмети се свързватъ чрезъ поставения въ основитѣ имъ общъ конкретенъ материалъ, който се разработва и откъмъ съдържание и откъмъ форма съ огледъ на специалнитѣ задачи, преследвани съ всѣки учебенъ предметъ.

Лайпцигската система поставя въ основитѣ на цѣлия учебенъ планъ *родинознанието и културознанието*. Цѣлостното обучение трѣбва да черпи своето градиво най-напредъ изъ природата и културата на *родния край* и после изъ природата и културата на *други страни*. Въ първоначалното училище цѣлото учебно градиво се групира не по учебни предмети, а по *предметни (жизнени) области* и въ всѣка областъ около *синтетични теми*.

Виенската система е съчетание отъ системата на Д-ръ Лай и Лайпцигската система. Въ нейния учебенъ планъ учебното градиво е наредено и по учебни предмети и по предметни области. За главна основа служатъ *родинознанието и животознанието* (Lebenskunde). Въ тия два предмета се включва градиво отъ география, естествознание, история, социология, етика и други дисциплини. Четенето, писането смѣтането, геометрията и рѣжната работа съставятъ необходима органическа частъ отъ тоя синтезъ.

Обучението се води по отдѣлни учебни предмети, ала всички учебни предмети презъ дадено време — день, седмица, месецъ — черпятъ конкретенъ материалъ отъ една и сѣща предметна областъ. Така се създаватъ множество корелативни връзки между различнитѣ учебни предмети, между разнороднитѣ училищни знания и сръчности,

Сегашната ни учебна програма дава доста много възможности на учителя да нареди учебното градиво въ своя учебен планъ по сщия начинъ. Цѣлото учебно градиво, предвидено за I и II отдѣление, може безъ особени мъжнотии да бжде групирано по предметни области. Програмата и коментарътъ къмъ нея дори даватъ известни упътвания въ тая смисълъ *).

Общата, главната предметна областъ, отъ която цѣлокупното обучение презъ първитѣ две учебни години може да черпи своето градиво е *животътъ въ родното мѣсто*. Учителътъ трѣбва да проучи типичнитѣ особености на живота въ *природната и обществената срѣда*, въ която живѣятъ ученицитѣ му, да раздѣли главната предметна областъ на помалки картини, да ги нареди по годишни времена и, като държи смѣтка за душевния ръстъ, подготовката и естественитѣ интереси на децата, да опредѣли, какво градиво ще вземе отъ всѣка картина и какъ ще го използва, за да онагледди, оживи и осмисли обучението по всички предмети. Между последнитѣ има само два, въ които главна роль играе съдържанието: *предметното учение и въроучението*. Всички други — четене, писане, смѣтане, рисуване, ръчна работа, пѣние и гимнастика — сж предмети на „формално — изобразителното“ обучение. Тѣ трѣбва да черпятъ своето градиво отъ предметното учение. Въ последното може и трѣбва да се включи и градивото по въроучение — беседитѣ за религиознитѣ празници и обичаи.

Самото предметно учение, обаче, не трѣбва да бжде „книжчо“, „словесно“, „мъртво“: въ него трѣбва да е отразенъ, колкото е възможно по-пълно, по-вѣрно, по-живо образътъ на живота въ родното мѣсто. Всички предмети, явления, събития и случки, които привличатъ детското внимание, които иматъ образователна стойностъ и сж достъпни за детското наблюдение и разбиране, трѣбва да се впишатъ въ учебния планъ.

При това не бива да се забравя, че не всичко, което е важно и интересно за възрастния, е важно и интересно за детето. Последното наблюдава и разбира нѣщата и явленията подъ свой „жгълъ на зрение“ — отъ свои гледища, различни отъ гледищата на възрастния. Тия гледища се обуславятъ отъ душевния складъ и отъ тѣлеснитѣ и душевни нужди, изразъ на които сж биологическитѣ интереси. Душевниятъ складъ се изгражда и биологическитѣ интереси се развиватъ подъ влиянието на природната и обществената срѣда, въ която живѣе и расте детето. Поради туй различенъ е душевниятъ складъ, различни сж и биологическитѣ интереси на град-

*) Вж.: 1) Програма за народнитѣ основни училища 1922 г., стр. 27-

2) Коментаръ къмъ програмата за народнитѣ основни у-ща, стр. 11—18.

ското и селското дете, на детето отъ голѣмия и малкия градъ отъ полското и планинското село. За тоя фактъ трѣбва да се държи смѣтка, когато се реди учебния планъ. Той не бива да бѣде единъ и същъ за всички училища въ страната. Всѣко село, всѣки градъ и дори всѣко училище урѣбва да има свои учебенъ планъ, стѣкменъ така, че да може да се поправа, допълня и измѣня презъ учебната година. Много непредвидени явления, случки и събития, които привличатъ вниманието и интереса на ученика, могатъ да станатъ презъ годината: праздненства, посещения, произшествия, бедствия (пожари, земетръси, наводнения) и др.т. Всичко това, щомъ има образователна стойностъ, трѣбва да се включва въ учебния планъ. Само така обучението ще може да се води въ непосредствена връзка съ живота и да се нагажда къмъ детскитѣ интереси.

Учителтъ, следователно, трѣбва да се погрижи, когато реди своя общъ учебенъ планъ за I и II отд., да опредѣли най-напредъ отъ посоченитѣ гледища учебното градиво по предметно учение и следъ туй въ връзка съ него да нареди уроцитѣ по другитѣ учебни предмети, безъ да забравя, разбира се, специалнитѣ задачи, които се преследватъ съ тѣхъ. При такава наредба всички учебни предмети ще черпятъ конкретенъ материалъ отъ предметната областъ, която се разглежда презъ дадено време, и всички уроци ще се свързватъ и взаимно допълнятъ.

По-трудно може да се приложи принциптъ на цѣлостното обучение въ III и IV отд. Пречка за това сж нѣкои празднини и несъобразности, допустнати въ учебната програма. Градивото на отдѣлнитѣ учебни предмети е подбрано и наредено, безъ да е държана смѣтка за възможнитѣ корелативни връзки между тѣхъ, както и за връзкитѣ имъ съ живота.

Между предметитѣ на „вещественото“ обучение нѣма нито единъ, който, както предметното учение въ I и II отд., може да послужи за *обща основа и сръдище* на цѣлокупното обучение. Но все пакъ между всѣки отъ последнитѣ и предметитѣ на „формално-изобразителното“ обучение могатъ да се създадатъ връзки, ако цѣлото градиво, предвидено въ програмата, се нареди по предметни области. Какъ може да стане това?

Въ III отд. има четири учебни предмета, въ които главна роль играе съдържанието: *родинознание*, *естествознание*, *отечествена история* и *въроучение*. Между тѣхъ нѣма прѣка връзка. Тѣ черпятъ своето градиво отъ различни предметни области, ала всѣки отъ тѣхъ може да даде конкретенъ материалъ и да стане *сръдище* за предметитѣ на „формално-изобразителното“ обучение.

На първо мѣсто трѣбва да се постави *родинознанието*. То е разширено предметно учение. Споредъ нашата учебна

програма, родинознанието обхваща географията, историята и гражданското учение на мѣстността, въ която живѣятъ ученицитѣ: 1) на селото или града и неговата околностъ, 2) на околията и 3) на окръга. Съдържанието и редътъ на неговото градиво не могатъ да бждатъ общи и еднакви за всички училища въ страната: тѣ се опредѣлятъ отъ географскитѣ и исторически особености на всѣка мѣстностъ. За това всѣко село или градъ, всѣко училище трѣбва да има свой индивидуаленъ планъ по родинознание, както трѣбва да има такъвъ и по предметно учение. Въ връзка съ тоя планъ ще се нареждатъ и уроцитѣ по четене, писане, смѣтане, рисуване, рѣчна работа, пѣние и гимнастика. Въ нѣкои случаи могатъ да се създаватъ връзки и между родинознанието и естествознанието. Напр., когато се разглежда полето отъ географско гледище, трѣбва да се изучатъ и растенията и жипотнитѣ, които се срѣщатъ тамъ.

Между тия два предмета биха могли да се установятъ много повече корелативни връзки, ако градивото по естествознанието въ програмата, не бѣ общо и еднакво за всички първоначални училища. Въ това отношение програмосъставителътъ е направилъ важна грѣшка. При бъдащитѣ промѣни на програмата тя трѣбва да се поправи. На учителя трѣбва да се предостави свобода да подбира и нарежда и градивото по естествознание съ огледъ на мѣстнитѣ условия така, както му е предоставена такава да подбира и реди градивото по предметно учение.

Друга важна грѣшка въ програмата е, че въ III отд. е предвидено да се изучава историята на I и II българско царство, преди да се учи отечествената география. Театъръ на българската история е Балканскиятъ полуостровъ. Безъ да се познава неговата география, мжно могатъ да се разбератъ историческитѣ факти. Цѣлятъ материалъ по отечествена история трѣбва да се прехвърли отъ III въ IV отд.

Сжитѣ недостатѣци има и програмата за IV отд. Между тритѣ учебни предмети, въ които главна роль играе съдържанието — отечествознание, естествознание и въроучение — нѣма прѣка връзка, ала всѣки отъ тѣхъ може да даде изобиленъ конкретенъ материалъ и да стане срѣдище за предметитѣ на „формално-изобразителното“ обучение. Напр., говоримъ ли въ уроцитѣ по отечествена география за Черно море, по четене ще четемъ четива и стихотворения за него, по смѣтане ще решаваме задачи за нашата вносна и износна търговия, по геометрия ще разглеждаме различнитѣ форми на брѣговата линия, по рисуване ще рисуваме морски пейзажи и сцени изъ живота край морето, по пѣние ще пѣемъ пѣсни за него, по гимнастика ще играемъ моряшки игри и упражнения. Така отъ различни страни, отъ различни гледища и съ различни срѣдства ще се стремимъ да дадемъ

на децата, колкото е възможно по-пълни, по-ясни и по-точни представи за живота въ и край морето. По сѣщия начинъ може да се изучи всѣка друга географическа областъ.

Естествознанието на свой редъ сѣщо дава изобилень материалъ за цѣлостно обучение. Всѣка природна картина може да бѣде изучена по сѣщия начинъ, както и всѣка географическа областъ. И въроучението може да ни даде градиво за четене, писане, рисуване и пр. Така всѣки отъ предмета на „вещественото“ обучение, макаръ между тѣхъ да нѣма прѣка връзка, ще служи за срѣдище, около което ще се завъртѣва презъ дадено време обучението по другитѣ учебни предмети. Това, разбира се, още не е въ пълната смисълъ на думата цѣлостно обучение, ала то е голѣма стѣпка къмъ него.

* * *

Връзката между различнитѣ стѣркове на обучението се постига и чрезъ наредбата на учебнитѣ занятия презъ деня и седмицата. Въ училищата, дето се води цѣлостно обучение, си служатъ не съ *постоянни*, а съ *мѣнливи* седмични програми. Въ последнитѣ е опредѣленъ само общия брой на седмичнитѣ часове за всѣки учебенъ предметъ. Въ кои дни ще се взематъ тѣ и въ какъвъ редъ презъ всѣки день — това се опредѣля отъ ходѣтъ на обучението, отъ спонтанния интересъ на ученицитѣ къмъ едни или други занятия, отъ връзката между отдѣлнитѣ уроци. Обикновено, въ първитѣ учебни часове презъ деня и презъ първитѣ дни на седмицата се поставятъ уроци по предмети, въ които главна роль играе съдържанието — предметно учение, родинознание, естествознание, отечествена география, история и въроучение: понеже тѣ даватъ конкретно градиво за предметитѣ на „формално-изобразителното“ обучение. Но това не е правило, което неуклонно и педантично трѣбва да се следва. Важното е, занятията да се редятъ така, че винаги между тѣхъ да има естествени преходи и винаги да съответствуватъ на спонтаннитѣ дѣтски интереси и на размѣра на дѣтската работоспособностъ.

Предметитѣ на „вещественото“ обучение, наистина, винаги даватъ конкретнo градиво за предметитѣ на „формално-изобразителното“ обучение, но и последнитѣ често пѣти поставятъ проблеми и даватъ теми за първитѣ. Единъ урокъ по четене или смѣтане, напр., може да предизвика въпроси, които трѣбва да бѣдатъ разгледани и разяснени въ уроцитѣ по предметно учение, естествознание, родинознание или другъ учебенъ предметъ. Корелациитѣ между дветѣ групи предмети сѣ толкова много и толкова разнообразни, че не могатъ да бѣдатъ подведени подъ никакво правило. Затова, въ едни дни обучението може да почне, напр., съ предметно учение или

родинознание и да мине към четене, писане, рисуване и смѣтане; въ други — съ четене или писане и да мине към естествознание, рѣчна работа, пѣние; въ трети — съ смѣтане или геометрия и да мине към история, география, четене и пр.

Дидактическата теория, споредъ която седмичната програма трѣбва да бѣде постоянна и неизмѣнна за цѣлата учебна година, се гради на погрешни основи. Детскитѣ интереси и детската душевна и тѣлесна работоспособностъ се мѣнятъ не само презъ различнитѣ часове на деня и презъ различнитѣ дни на седмицата, но и презъ различнитѣ годишни времена. Редица нови педагогически изследвания показва, че душевната работоспособностъ на детето презъ есента и зимата е много по-голяма, отколкото презъ пролѣтътъ и лѣтото. Зимното полугодие е периодъ на засиленъ душевенъ и бавенъ тѣлесенъ растежъ за детето, а лѣтното — за усиленъ тѣлесенъ и бавенъ душевенъ растежъ. Само това обстоятелство, вънъ отъ другитѣ психологически и дидактически съображения, достатъчно говори противъ постояннитѣ, неизмѣнни седмични програми. То налага, презъ зимното полугодие въ седмичнитѣ програми да се опредѣлятъ повече часове за умствени занятия, а презъ лѣтото — повече часове за физически упражнения.

При това не трѣбва да се забравя, че главниятъ факторъ, който опредѣля работоспособността на детето, както и на възрастния, е спонтанниятъ интересъ. На лице ли е той, детето охотно се залавя и презъ последния частъ на деня за най-трудната работа; отсъствува ли той, и най-леката работа, поставена въ първитѣ предобѣдни учебни часове, ще бѣде трудна.

Спонтаннитѣ детски интереси не могатъ да бждатъ предварително опредѣлени съ механически стѣкмени постоянни седмични програми. Да се изискватъ такива програми е неоправданъ дидектически педантизъмъ, напълно отреченъ отъ детската психология.

Нашата учебна програма, пъкъ и правилникътъ за народнитѣ училища, никжде не опредѣля, въ какъвъ редъ трѣбва да следватъ уроцитѣ по различнитѣ учебни предмети презъ деня и седмицата. Тя опредѣля само, колко учебни часове трѣбва да се взематъ, но кога и въ какъвъ редъ — това тя предоставя да опредѣли учителятъ. И така трѣбва да бѣде.

Нѣма, следователно, никаква формална пречка да се въведатъ и въ нашето първоначално училище подвижни, мѣнливи седмични програми, изисквани отъ системата на цѣлостното обучение.

* * *

Връзката между различнитѣ стѣркове на обучението се

постига и чрезъ начина, по който се разработва учебното градиво. Такава не може да бжде създадена, ако обучението е книжно, словесно, отчуждено отъ действителността.

Въ всички случаи, когато знанията и умѣнията могат да се черпятъ отъ живота, въ основата на цѣлокупното обучение трѣбва да се поставятъ прѣжитѣ наблюдения. Въ случаитѣ пъкъ, когато предметитѣ и явленията не сж достъпни за прѣки наблюдения, трѣбва да използватъ документи (картини, карти, релефи, препарати, четива и др. т.), които правдиво изобразяватъ действителността и даватъ достатъчно конкретенъ материалъ, отъ който могат да се изградятъ ясни и вѣрни представи. По тоя пътъ, както казва Джонъ Дюи, „всички знания се обединяватъ въ свѣта, въ който живѣемъ, и въ живота, който се развива тамъ. Свържете живота съ училището, и всички знания по необходимостъ ще се свържатъ помежду си“. А това може да се постигне, когато дадемъ възможностъ на детето 1) да използва свободно и пълно въ училището своя опитъ, добитъ въчъ отъ него, 2) и да прилага въ всѣкидневния си животъ знанията и умѣнията, придобивани въ училището.

Аспарухъ Крайчевъ — гр. Севлиево

СЕДМИЧНА ПРОГРАМА

Седмичниятъ учебенъ планъ се явява като единъ елементаренъ проектъ за приложбата на идеята за цѣлостното обучение. Той ще бжде изработенъ съ огледъ на това да се централизира цѣлата дейностъ на отдѣлението или класа около една обединителна тема, която ще бжде стожера, къмъ който ще се насочатъ детскитѣ усилия и интереси. Цѣла седмица ще се употреби въ работа, въ изследване на обекта; цѣла седмица ще се посвещаватъ часове къмъ това изучаване на конкретната областъ.

Открива се, обаче, единъ въпросъ, който има голѣмо значение за обучението и който е въ зависимостъ отъ редица условности. Тия условности трѣбва да добиятъ добра постановка и подходящо изяснение. Открива се въпросътъ за *седмичната програма*, която при нашитѣ условия все още намира мѣсто и оправдание.

Отъ кжде черпимъ основания, че една седмична програма при новитѣ схващания за цѣлостното обучение може да намѣри мѣсто въ училището? — Какъвто и учебенъ планъ да имаме, каквито изгодни дидактически принципи да сж преплетени въ единъ Далтонъ, Декроли, Винетка планъ, все пакъ не може да не се вземе предъ видъ едно важно условие, безъ което работоспособността намалява, умората се при-

ближава и преумората е неизбежна — *колебанията въ психо-физичната енергия на учениците през седмицата и през деня*. Защото преди всичко седмичната програма предвижда оная работа, която учениците трябва да извършат през училищните и домашни работни часове, когато децата сж най-работоспособни и часовете за почивка и игра — когато сж най-неработоспособни. ¹⁾ -

Работата на учениците и при най добри дидактически условия не може да нѣма мѣрка въ време. Наистина, отъ гледището на всестранното усвояване на даденъ проблемъ, може би, едно продължително задържане на детското внимание повече отъ часъ да има голѣмо значение, но пъкъ за работоспособността на ученика въ следните работни часове ще има пакостно влияние. Не може да не настане смущение въ изразходването на енергията, ако не спазваме природосъобразния ритъмъ при изразходването ѝ. Интересите на детето ще го увлѣкатъ въ учебните занятия, и то, може би, не ще усѣти, какъ ще минатъ 60, 90 минути, безъ да почувствува отекчение — отекчението може да се отдалечи, но работоспособността ще се намалява. Ако е само въпросъ, детето да прекара въ единъ день единъ часъ и половина въ работа да кажемъ, която да разходва сили, а другото време да бжде свободно — да го прекара въ почивки и игра, тогава, подобно увличане може да бжде допустимо, но ако му предстои презъ деня, седмицата, месеца и годината да премине повече учебенъ материялъ, то ще се положи да работи не по часъ и половина, а по нѣколко часа преди обѣдъ и толкова следъ обѣдъ, като запази *приблизително* еднаква работоспособностъ въ всичките работни часове. Сетне, едно обучение, което има опредѣленъ учебенъ материялъ за по голѣми единици време: година, месецъ, 15 дни и пр. не може да не вземе предъ видъ придобивките на експерименталната педагогика, като опредѣли работните часове и почивки за въ училище и за у дома. Подобна съобразителностъ би дала много по-добри резултати на обучението и отъ гледището на дидактическия материализъмъ.

Правени сж опити да се предостави на учителските съвети да опредѣлятъ седмичните часове по учебните предмети, обаче отъ резултатите се е дошло до заключението, че е по-добре специалистите, съ по-солидна подготовка, да опредѣлятъ това. Ако на всѣки учителски съветъ се предостави да опредѣли количеството на седмичните часове по всѣки учебенъ предметъ, безъ да се спази опредѣлена норма, тогава ще се яви разнообразно подреждане на седмичните часове, разбъркване, което въ никой случай не би довело до еднаквостъ.

Ще се яви натрупване на часове по единъ учебенъ предметъ за смѣтка на другъ, преуморяване на ученицитѣ, насочване тежестъта въ едно училище къмъ едни предмети, въ друго къмъ други и т. н. т.

Днесъ, нашата официална програма опредѣля седмичните часове по всѣки учебенъ предметъ. Тя дава ясна и подробна таблица, та горната опасностъ е избѣгната. На учителскитѣ съвети се предоставя, съобразно мѣстнитѣ условия и дидактическитѣ изисквания да подредятъ седмичнитѣ часове — да съставятъ *седмична програма*.

При съставяне на седмичната програма трѣбва да се иматъ предъ видъ, освенъ условията, посочени въ официалната програма — седмичнитѣ часове за всѣки учебенъ предметъ — но още и презъ кои часове на деня да се поставятъ тия часове по различнитѣ предмети, които могатъ да се взематъ за еднакво важни, но не и за еднакво уморителни. Така, математическитѣ предмети, „споредъ направенитѣ изследвания, изискватъ най-усилено внимание и за тѣхъ трѣбва да се отдѣлятъ часове, презъ които ученицитѣ сж най-работоспособни“. За останалитѣ учебни предмети, които сж еднакво важни за постигането на образователната цель, се изисква по-малкъ разходъ на сили и затова за тѣхъ трѣбва да се отдѣлятъ часове, спроти силата на психофизичната енергия, съ която разполагатъ ученицитѣ презъ разнитѣ части на деня.

Единъ отъ въпроситѣ, който се налага на нашето внимание сега, е да видимъ, каква е седмичната и дневната работоспособностъ на ученика. Ще се основемъ на експерименталнитѣ изследвания на учени педагози и ще се съобразимъ съ постигнатитѣ резултати.

Предварително бихме се запитали, дали презъ всичкитѣ дни на седмицата ученикътъ има еднакво количество психофизична енергия или тя се мѣни: въ единъ день е по-голяма, а въ другъ день — по-малка. Изследванията установяватъ, че *енергията и работоспособността на ученика презъ седмицата се колебаятъ вълнообразно*.

Отъ проучванията, които е правилъ проф. Лай се установило, че децата не могатъ да иматъ презъ седмицата онай работоспособностъ, която иматъ възрастнитѣ. За тѣхъ сж три дни повече почивки. Въ първитѣ дни на седмицата — понеделникъ и вторникъ — децата сж най-работоспособни, а въ срѣда спада работоспособността. Въ четвъртъкъ и петъкъ ученикътъ е работоспособенъ повече отъ срѣда, но по малко отъ понеделникъ и вторникъ. Следъ почивката въ срѣда следъ обѣдъ работоспособността се покачва, но въ никой случай не може да достигне тая презъ първитѣ дни на седмицата.

Лай е установилъ още следното:

1. *Всѣки ученикъ си има индивидуална психофизична бързина и психофизична енергия. И бързината и енергията*

сж подхвърлени на ежечасни, дневни, седмични, месечни, а въвроятно и годишни колебания“.

2. „Вълнообразното движение на енергията на всички ученици се характеризира съ два максимума, които се достигат предъ обѣдъ и следъ обѣдъ между 11 — 2 часа: между тѣхъ има очевийно спадане.

3. „Основната форма на кривата на работоспособността сръдно прилича на буквата „М“. Погрѣшно мислятъ нѣкои, че нашата сила е най-голяма въ първитъ сутрени часове и, че следъ това тя непрестанно спада“.

4. „У нѣкой ученици енергията достига своя дневенъ максимумъ предъ обѣдъ, а у други следъ обѣдъ, рѣдко вечеръ. Има значи следобѣдни и предиобѣдни работни типове“.

5. „Голѣмото спадане на работоспособността между 11—2 ч., по-рано или по-късно, е въ зависимостъ главно отъ това, дали ученикътъ рано или късно става, обѣдва, дали е дѣлникъ или празникъ, дали работата е тежка, дали е ваканция, лѣто и зима. Причината на това максимално спадане на енергията се корени дълбоко въ външната природа и природата на човѣка“.¹⁾

Горнитъ изследвания се отнасятъ до отдѣлни ученици. Ние, обаче, трѣбва да държимъ смѣтка за психофизичната енергия и работоспособността на отдѣлението или класа като колективитетъ, за да можемъ да се съобразимъ съ кривата на тѣхнитъ колебания и съобразно това да наредимъ седмичната програма.

Изследванията върху класа сж дали следнитъ резултати

1. „Всѣки класъ си има опредѣленъ психофизиченъ темпъ на работата и опредѣлена психофизична енергия, които претърпяватъ дневни, седмични, месечни и сигурно годишни колебания, които сж характерни за класа“.

2. „Отъ 11 — 2 ч. работоспособността е малка. Противоестественно е да се продължаватъ учебнитъ занятия презъ това време, а следъ това да нѣма занятия“.

3. „Разнитъ учебни предмети, паузитъ между учебнитъ часове, недѣлнитъ и празнични дни и ваканцията не могатъ да промѣнятъ вълнообразното движение на психофизичната енергия, а само усилватъ или спѣватъ спадането или покачването ѝ“.²⁾

Това сж резултатитъ отъ експерименталнитъ изследвания на Д-ръ Лай върху темпа на енергията и работоспособността на отдѣлни ученици и на класа и кривата на тѣхнитъ колебания. Остава ни да ги вземемъ предъ видъ наредъ съ мѣстнитъ условия и другитъ изисквания и да подредимъ седмичната програма.

1). Д-ръ Лай. Експериментална дидактика. стр. 138.

2). Пакъ тамъ — стр. 141 и 142. 2). Проф. П. Цоневъ. Теория и практика на образов.

Отъ горното биха могли да се направят и следните изводи: а) Най-голяма е енергията на учениците през следните часове: отъ 9—10, после отъ 8—9. Първо място държи втория часъ — отъ 9—10, второ място първия, отъ 8—9. Презъ тия часове ученика достига максимумъ работоспособностъ. Следъ тѣзи идатъ часоветъ отъ 4—5; отъ 10—11; отъ 6—7 и най после отъ 3—4. Отъ 11—12—1 темпа на енергията намалява. ¹⁾

Въпросътъ за работоспособността на учениците презъ деня и седмицата и кривата на нейното колебание е вече изясненъ. Остава сега да се види, по какъвъ начинъ да стане разпредѣление на часоветъ по учебните предмети презъ седмицата, по седмични дни.

Не малко разногласия има по този твърде важенъ въпросъ. Изказвани сж най-противоречиви мнения.

Знайно е, че досегашната практика дава предимство на симитричната наредба на учебните предмети. Ако по единъ учебенъ предметъ учениците трѣбва да иматъ два часа презъ седмицата, то тѣзи часове се разпредѣлятъ симетрично: въ понеделникъ и четвъртъкъ, вторникъ и петъкъ или срѣда и сбота, а ако трѣбва да се разпредѣлятъ три часа, подредането става така: понеделникъ, срѣда, петъкъ.

Симетричната наредба на предметите предполага че учениците иматъ еднаква енергия презъ всичките дни на седмицата, обаче, отъ изтъкнатото по горе се видя, че енергията на учениците не е равно разпредѣлена презъ всичките дни на седмицата.

„Споредъ изложените преди факти трѣбва да приемемъ: че въ единъ часъ, въ който за пръвъ пътъ се усвоява нѣкоя асоциация, тя трѣбва да се повтори, и че традиционната симетрична наредба на двучасовите предмети, напримѣръ, въ понеделникъ и четвъртъкъ, вторникъ и петъкъ, не е целесъобразна и природосъобразна, понеже следъ първото възприемане (първия часъ) отначало се забравя твърде бърже, а следъ 2—3 дни много по-малко“. ²⁾

Д-ръ Чуди направилъ изследвания върху седмичната програма съ огледъ на паметта и установилъ, че повторението на ученото трѣбва да стане въ най-близко време, за да може добре да се запомни. Упражнението или свързването на преподадения материалъ съ новъ такъвъ трѣбва да стане на следния денъ, за да се затвърди усвоеното, да се заякнат асоциациите. Той е направилъ опитъ съ 45 ученици отъ една прогимназия. Далъ имъ е 1) редица думи (12 глагола) и 2) езикови откъси отъ по 10 изречения. Думите и езиковите откъси се изговаряли отъ учителя предъ учениците, после се

1) Д-ръ Лай. Експериментална дидактика. стр. 468.

2) Експерм. дидактика. стр. 468 и 469. Д-ръ Лай.

повтаряли въ хоръ и най-после се написвали отъ ученичитѣ.

1. Най-напредъ опитътъ е билъ направенъ, като написаното се повторило следъ 1 день и следъ 7 дни.

Ето резултатитѣ: *следъ единъ день* запомнено е въ проценти следното:

Следъ 1 день — а) думи — 45%. Следъ 7 дни — а) думи — 30%
б) откъси — 88 3%; б) откъси — 83 5%.

2. После опитътъ е билъ направенъ следъ 2 дни и следъ 7 дни. Резултати:

Следъ 2 дни — а) думи — 30%. Следъ 7 дни — а) думи — 21 41%
б) откъси — 71 9%; б) откъси — 75 8%.

3. Най-сетне опитътъ е билъ направенъ следъ 3 дни и следъ 7 дни. Резултати:

Следъ 3 дни — а) думи — 14 2%; Следъ 7 дни — а) думи — 12 6%;
б) откъси — 72 7%; б) откъси — 78 6%;

Повторението трѣбва да става по несиметричната наредба. Повторението следъ 1 день и провѣрено следъ 7 дни превъзхожда повторението следъ 3 дни и следъ 7 дни, както това става при симетричната наредба. Ако имаме два часа по единъ учебенъ предметъ, тѣ трѣбва да се взематъ последователно, въ понеделникъ и вторникъ, а не въ понеделникъ и четвъртъкъ. Сжщото е и при предмети съ 3 и повече часа.

Още единъ практически изводъ може да се направи отъ горнитѣ изследвания. И при домашнитѣ работни часове трѣбва да се иматъ предъ видъ законитѣ на помненето и забравянето. Ученицитѣ трѣбва да повтарятъ уроцитѣ си у дома не единъ день преди да иматъ часъ по предмета, а веднага следъ преподаването на урока, сжщия следъ обѣдъ, или не да готвятъ уроцитѣ си за идния день, а да повторятъ уроцитѣ си, преподадени презъ дня.

Следъ като се спрѣхме и изяснихме въпроса за разпредѣлението на уроцитѣ по различнитѣ предмети по седмични дни, умѣстно е да разгледаме спора — раздѣлна или нераздѣлна да бжде седмичната програма.

Най-напредъ ще подчертаемъ изтъкнатото обстоятелство за дневнитѣ колебания на енергията. Отъ изследванията се установи, че работоспособността на ученицитѣ рѣзко спада отъ 11—2 часа, а при дообѣднитѣ занятия ученицитѣ иматъ сериозни занятия презъ това време. Настъпва единъ конфликтъ между исканията на програмата и природата на ученика. Явява се отъ това умора, преумора, губене на апетитъ и много болести.

Наистина, въ полза на дообѣднитѣ занятия може да се каже това, че ученицитѣ икономисватъ времето и силитѣ си за отиване до училището и връщане до дома си. Това съображение не може да бжде толкова важно и отъ такова глѣ-

мо значение, защото отиването до дома по обѣдъ предполага и обѣждане съ родителитѣ и съ братчетата и сестричетата, а това е само отъ полза.

Добре е да се възприеме срѣдно становище. Споредъ мѣстнитѣ условия, да се опредѣли, какви занятия да се водятъ: цѣлодневни или полудневни. Само тамъ, кждето училището се посещава само отъ ученицитѣ на селището, въ което е училището, ако кварталитѣ или махалитѣ сж близки, да се водятъ безусловно цѣлодневни занятия. Въ ония селища, обаче, дето населението е планинско и прѣснато по долове и чукари, дето се губи много сили и време за пжтъ до училището и обратно, да се водятъ полудневни занятия.

Важно нѣщо, на което трѣбва да спремъ внимание, е да се спази принципътъ за цѣлостното обучение. Ония предмети, които иматъ характеръ на наблюдателно обучение, да се поставятъ най-напредъ, ако е редно да има урокъ по тѣхъ. Щомъ първия часъ работимъ върху обедителната тема, останалитѣ часове по другитѣ предмети трѣбва да работимъ въ кръга на тая конкретна областъ — четене урокъ, въ свръзка съ нея; писане разказче за наблюдаваното; анализъ на такъвъ езиковъ откъсъ, смѣтане въ кръга на сжщата областъ и прочие.

Това най-вече се отнася за първоначалното училище, кждето имаме класна система. За прогимназиалното обучение при предметната система този принципъ може да се изрази така: постави въ първитѣ часове естествознание, после български или чуждъ езикъ и математика, по после повествователнитѣ и технически предмети; старай се да работишъ, по възможностъ върху поставената конкретна областъ при наблюдателното обучение.

Смѣтането трѣбва да се постави втория часъ. Обикновено, първия часъ ученицитѣ сж по-разсѣяни, затова трѣбва да се постави предметъ, който постепенно да съсрѣдоточи вниманието имъ къмъ образователния обектъ, да ги уведе въ учебната работа, като подпомогне работата имъ по другитѣ учебни предмети. За такива предмети се сочатъ предметно учение, естествознание и стръковетѣ на езикознанието.

За следобѣднитѣ часове да се оставятъ предимно технически предмети, като по-малко уморителни. Следъ обѣдъ работоспособността се покачва, но по никой начинъ не може да достигне максимума преди обѣдъ. Тукъ може да се поставятъ и часове по повествователнитѣ предмети.

За вѣроучението да се отдѣли часъ преди обѣдъ и то непосредствено следъ недѣлния день. Практическата геометрия и формознанието иматъ онова мѣсто, което има смѣтането чрезъ аритметиката. Най-подходящъ часъ за гимнастиката е третия часъ преди обѣдъ. Трѣбва да се простимъ съ практиката този предметъ да се поставя последния часъ следъ

обѣдъ тогава, когато ученицитѣ сж уморени отъ първитѣ уроци.

Безразборното подреждане на учебнитѣ предмети въ седмичната програма може да спъне учебно-възпителната работа дотолкова, че да създаде отвръщение у ученицитѣ къмъ учебнитѣ занятия. Когато сутринъ работата се започне съ досада, презъ цѣлия день това чувство съпжитствува занятията. И образователното въздействие ще бжде твърде слабо.

Нуждно е да се разглеждатъ и по-специалнитѣ изисквания, които трѣбва да се спазятъ при изработване на седмичната програма за слѣтитѣ отдѣления, защото, ако за раздѣлитѣ отдѣления има установени общи изисквания, то за слѣтитѣ покрай тѣхъ ще се прибавятъ и редица други, които особенитѣ условия налагатъ.

Нѣма да се спираме по въпроса, до колко слетитѣ отдѣления намиратъ оправдание, защото тукъ не е мѣсто за това, но ние ги намираме като даденостъ и, за да улеснимъ работата имъ, трѣбва да изкажемъ нѣколко мисли и за тѣхната седмична програма.

Първото условие — непременно да се сливатъ отдѣленията съ близкитѣ възрасти: I съ II и III съ IV. Изключенията да се намалятъ до минимумъ.

Въ единъ учебенъ часъ да се постави само единъ учебенъ предметъ. Какъвто предметъ имаме съ едното отдѣление, такъвъ трѣбва да имаме и съ другото. Това е сгодно, когато сливането е правилно.

По едни учебни предмети, естеството на които допуска това, обучението да се води общо, а по други — раздѣлно. Когато съ едното отдѣление се работи, другото — трѣбва да има зададена задача, която чрезъ тихи занятия да се разреши. Когато на едното отдѣление се преподава новъ урокъ, другото трѣбва да има упражнение. Въ единъ часъ да не се преподава урокъ и на дветѣ отдѣления.

За слѣтитѣ четири отдѣления нѣма педагогически норми. Тѣ не се допускатъ и отъ закони, но въпрѣки това съществуватъ. За тѣхъ бихме могли да кажемъ: слѣйте отдѣленията въ два курса — I и II отдѣление, единъ курсъ и III и IV — другъ курсъ. Постарайте се да подредите учебния материялъ така, че да работите пакъ съ две групи ученици, до колкото програмата и другитѣ условия позволяватъ това. Ще срѣщнеме много спънки, които всѣки день ще преодолявате, но работете и се замисляйте винаги върху онова, което е било днесъ и което трѣбва да бжде утре.

Седмичната програма, както се видя, не е механическа. Тя не е само едно грубо означаване на учебнитѣ уроци по различнитѣ предмети презъ деня и седмицата, а е съдържание, което включва въ себе си много педагогически, психологически и хигиенически изисквания; тя не е непромѣнима.

Ако при едни училища тя може да има единъ характеръ, при други училища, спроти мѣстнитѣ условия, тя ще има по-другъ нюансъ. Но не сж само мѣстнитѣ географски и други условия, които правятъ програмата промѣнима. Много пжти, споредъ годишното време, учителятъ подрежда излетитѣ и прави наблюдения за нуждитѣ на обучението. Другъ пжтъ, когато температурнитѣ и др. климатични условия не позволяватъ това време да се употреби за излетъ, употребява се за систематизирането на наблюденията.

Седмичната програма претърпѣва промѣни и съобразно наблюденията въ темпа на енергията и работоспособността на ученицитѣ презъ различнитѣ времена на годината.

Т. Димитровъ Лозински — Варна.

ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЯ—ОБОСО- БЯВАНЕ — НА ОБРАЗОВАТЕЛ- НАТА РАБОТА.

Да се държи смѣтка за личнитѣ възможности на ученика е стара истина. Но една истина може да се знае, всички може да говорятъ за нея, и пакъ да си остава чужда за практиката въ живота. Това важи най-вече въ нравствената областъ, а въ нашия случай и въ училищната ни практика досежно принципитѣ на образованието. Педагогическиятъ основни истини може да се знаятъ като хубави фрази, мечти и приказки. А въ живота на училището може да си действуватъ стари отъркани, отречени отъ науката за образованието принципи и методи.

Желание да се обнови нашето училище, както се прави въ други страни, има, и то желание, обхванало цѣлото наше общество. Непосрѣднитѣ ратници въ това отношение, учителитѣ, сж най-заинтересуванитѣ и тѣхното внимание преди всичко трѣбва да бжде привлѣчено.

Да се нагоди учебната работа въ училището къмъ наклонноститѣ, способноститѣ и дарбитѣ на отдѣлния ученикъ, да се *индивидуализира*, или, казано на нашъ езикъ, да се обособи обучение и възпитание — това е основенъ въпросъ въ науката за образованието.

За обособяване на образователната работа се говори съ особена настойчивость въ това време, откакъ се разбра, че всѣки човѣкъ, всѣко дете представя отъ себе си индивидъ, особа, притежаваща качества и дарби въ съчетание единствено, каквото другъ не притежава. Да индивидуализираме обучението, казва Ад. Фернеръ, е биологична необходимость. Ед. Клапаредъ иска да се създаде „училище по мѣрка“, т. е. цѣ-

лата работа да се върши по типа на отдѣлния ученикъ, за което препоръчва паралелни и подпъжни класове, паралелни секции и система на свободенъ изборъ. За тая целъ се е създалъ Далтонскиятъ планъ въ Америка, туй целятъ и методитъ за изследване и мѣрене детската индивидуалностъ, а особено детската интелигентностъ. Днесъ никой не мисли за оеднаквяване на образователнитъ въздействия, за да се получатъ еднакво образовани хора: напротивъ, за демократизиране на образованието дори до крайни предѣли се смѣта, че може да се работи чрезъ използване природата на детето, каквато си е. За повдигане образователното ниво на широкитъ народни маси се смѣта, че трѣбва да се използватъ личнитъ възможности на децата на народа, способноститъ и дарбитъ имъ, каквито тѣ притежаватъ и трѣбва да се дирятъ. А че може да се даде еднакво образование се мисли дотолкова, доколкото у всички деца има еднакви заложби, освенъ особенитъ, които отличаватъ едно дете отъ друго и въ качествено и въ количествено отношение: едно дете притежава дарби за бързо пресмѣтане повече отъ друго* — то се отличава количествено отъ него, но сжщото не притежава поетическия талантъ на друго едно — между тия две деца има качествена разлика: едното е математикъ, другото поетъ. Но днесъ не се стремимъ да направимъ всички математици, нито поети, а да използваме личнитъ дарби за многоликитъ нужди на личния и общественъ животъ. Обществото печели отъ развиване до висша степенъ специфичнитъ дарби на неговитъ членове много повече, отколкото съ издигане образователното равнище на народнитъ маси: за тия народни маси, колкото и образовани да бждатъ тѣ, се искатъ водачи въ всички области на култура и цивилизация. И водачи винаги ще има, таланти и гении всѣкога ще се раждатъ, защото природата на общества е такава. И сега, когато културнитъ нации напрѣгатъ всички сили да откриватъ и развиватъ даровититъ си младежи, за да имъ повѣрятъ като на специалисти единъ денъ най-важнитъ обществени функции, когато по методитъ на психотехниката се установява, кой за какво образование и работа е годенъ, защото всѣкой, както казватъ англичанитъ, трѣбва да заеме въ живота мѣстото, за което го бива, на българския учител, струва ми се, е ясно, каква задача му предстои — да изследва повѣренитъ му ученици, да установи всѣки отъ тѣхъ, какви възможности крие съ себе си, и съобразно съ това да нагоди цѣлокупната образователна работа. Защото въ времето на най-голѣмото напрежение на силитъ у всички народи, каквото преживяваме, за запазване територии и богатства, за придобиване на такива, за разширение на граници и пазари, — съ една дума въ вѣка на борба за мѣсто подъ слънцето, на малкия български народъ се налага сжщо тъй да напегне всички свои сили за запазване

сжщо свободно мѣсто подъ сжщото това слънце. И за постигане на тая цель, несъмнено, на родното училище се възлага първата роля: *на основното училище се възлага да положи основитѣ на онова здраво образование, което българскиятъ народъ трѣбва да притежава, за да бжде годенъ да живѣе свободенъ подъ слънцето, господаръ на собствената си земя и ковачъ на своето оржжие за воленъ животъ.*

За тая крайна и велика цель, безъ постигането на която нѣма и трайно лично щастие, българскиятъ учителъ трѣбва да работи и жертвува и последенъ дѣхъ, като борецъ за истина, правда и свобода за собствения му народъ, ако въобще мисли, че има нѣкаква задача за неговия животъ. И обладанъ отъ духа на Христа, българскиятъ учителъ трѣбва да иде при близкия, а това е детето, детското общество, което му се повѣрѣва. Учителътъ трѣбва да види, не само да гледа детето, да го познае и обикне. Тази е неговата задача — да отърие и издигне божественото въ детето, да разпали искритъ на творческия духъ въ всѣко повѣрено нему дете и да ръководи тоя духъ къмъ висши постижения въ религия, моралъ, наука, искусство, техника. И други задачи за него нѣма, нито въ други нѣкакви дейности може да намѣри за себе си удовлетворение. Ако учителътъ се проникне отъ великата си роля на творецъ въ живота, той не ще намѣри време за други странични работи, или и да върши подобни, пакъ това ще бжде съ огледъ постигането прѣката цель. И за тая своя задача той трѣбва да съумѣе да привлѣче и възрастнитѣ — родители и общественици.

За обособяването на образователната работа въ училището ние трѣбва да посочимъ нѣколко задачи, които учителътъ трѣбва да разреши още въ началото на учебната година.

1. Преди всичко учителътъ трѣбва да събере за всѣки ученикъ достатъчно сведения за неговия произходъ, за наследенитѣ отъ него качества отъ родители, за хода на тѣлесния му растежъ, за болеститѣ, които е прекаралъ, за домашнитѣ му условия, социално положение на семейството, къмъ което принадлежи, материалнитѣ условия, семейнитѣ отношения, храненето му, какво настроение носи отъ дома и, изобщо, съ какви навици, пороци или добродетели идва отъ дома. Защото срѣдата, въ която се ражда и расте детето, указва грамадно влияние върху растежа му и ще се яви важенъ контрагентъ въ образователнитѣ въздействия на училището. Сжщото трѣбва да се каже и за наследствеността на детето. Нѣкои сведения отъ поменатитѣ не ще се събератъ лесно, но за учителя не трѣбва да има невъзможно: въпрѣки всички пречки, съ търпение, тактъ и постоянство той ще може да събере постепенно необходимитѣ данни.

2. Втора работа, която ще предхожда обучението, трѣбва да бждатъ антропометрическитѣ измѣрвания, за да се ус-

танови физическият профил на детето: тежестъ, ръстъ, обиколка на гърдитъ — ширина, по-добре обемъ на дробоветъ, мъренъ съ спирометъръ, сила на ржцетъ, мърена съ силомъръ, по възможностъ голѣмина на черепа — обемъ на черепния мозъкъ. Всички получени данни трѣбва да се сравнятъ съ една мърка за съответната възраст на детето, за да се види, дали е нормално развито или не, и споредъ случая, да се взематъ съответни мърки.

3. Трета работа ще бжде да се изследва състоянието на сътивата и нервната система, особено зрението и слуха.

4. Следъ това идватъ психологическитъ изследвания, като се обърне внимание на всички душевни реакции и за прегледностъ се групиратъ въ три дѣла: реакции на ума, чувството и волята. Така, ние трѣбва да изследваме възприятия, представи, внимание, паметъ, наблюдение, фантазия, разсжждение, темпераментъ, чувствителностъ — афективностъ, егосцентрични и алтруистични чувства, естетическо чувство; въ волево отношение: внушаемостъ, постоянство и сила на исканията и т. н.

Най-мжчни сж психологическитъ изследвания. За тѣхъ отъ учителя се иска предварителна грижлива подготовка, каквато училището не е дало, и тепърва учителството трѣбва да добие. Тия предварителни работи не трѣбва да се мисли, че ще се вършатъ въ реда, въ който сж дадени, а въ редъ и време, каквито учителятъ намѣри за удобни. Но че учителятъ трѣбва да изследва повърнитъ му деца и въ тѣлесно и душевно отношение, самото учителство не може да отрече, защото това днесъ е безспорна истина. Особено на учителя отъ основното училище се налага, а и той самъ вижда това, да се изследватъ децата, които за пръвъ пжтъ идватъ на училище. Но работата по изследването на детето е голѣма и трудна, затуй и учителството нѣма и желание да се залавя за това, особено като знае, че началството това не иска, че програмата подобна работа не предписва. — Ще дойде време и това да стане, но сега не е, а работата и безъ тия изучавания и мърения е огромна, ще ни кажатъ. Възражението е право. Но за съвремения учителъ, който иска да стои на висотата на нашата наука и да принесе максимумъ добро на училището, такива възражения нѣматъ значение. Вѣрно е, че при нашата печална действителностъ, дето на учителъ се повърватъ за образование 50 — 60 — 70 деца въ отдѣление, а въ прогимназитъ и нагоре, при предметната система, дето специалистътъ предава своя предметъ, учителятъ работи съ стоици дори деца, чиито имена дори не може да запомни, — за индивидуални проучвания мжчно може да се говори. Но въпрѣки това интереситъ на училището изискватъ и единичнитъ изучавания, било отъ учителя на отдѣлението, било отъ класния наставникъ, трѣбва да се правятъ..

За образователната работа във основното училище, следъ като се извърши възможното индивидуално проучване на децата, а особено следъ душевното имъ изследване, следва учителятъ да разпредѣли децата на групи по степенъта на общата имъ интелигентностъ, на общото имъ душевно равнище. Това значи, че ученицитѣ ще бждатъ разпредѣлени на паралелки, ако сж много отъ силни ученици, паралелки отъ срѣдни и такива отъ слаби ученици, а ако сж малко, въ единъ и сжщи класъ или отдѣление учителятъ ще знае още отначало, кой ученикъ къмъ коя група принадлежи и споредъ това, за каква работа ще бжде способенъ. По този начинъ работата ще зависи отъ силитѣ на ученицитѣ, и силнитѣ ученици нѣма да бждатъ спѣвани и задържани за угода на срѣднитѣ, нито слабитѣ да бждатъ насилвани, измѣжвани, ожесточавани. Ще се възрази, че програмата е една, материалътъ е единъ и сжщъ за всички ученици, тѣ трѣбва да го минатъ, а който не може да върви поне съ срѣднитѣ, ще повтаря. Та тѣкмо тия повтаряния и потретвания сж едно недоразумение не само, но едно престѣпление въ нашето училище. Учителятъ, обикновено, се интересува отъ силнитѣ ученици и съ тѣхъ се той отсрамва предъ обществото, а особено предъ началството, което пише оценка не за резултатитѣ отъ обучението, а за „методическото преподаване на лекцията“. По слабитѣ представатъ да интересуватъ учителя още презъ първитѣ месеци: той ги счита неспособни за неговата работа и ги изоставя, обрича ги да повтарятъ класа или препорѣчва на родителитѣ имъ да имъ взематъ частенъ учителъ. Изоставени, „слабитѣ“ преставатъ да се интересуватъ отъ обучението и каратъ по две и три години като гости и чужди и не само като такива, а и като озлобени врагове на училището: тѣ могатъ да извършатъ разни пакости на училище, учители и все пакъ по силата на закона да бждатъ търпѣни въ училище до 14 год. възраст. Ако, напротивъ, още отначало се заработи съ оная бързина, която е свойствена на ученишката група и на отдѣлния ученикъ, резултатитѣ ще бждатъ далече по-добри, дисциплината образцова, духътъ на училището високъ, радостта и доволството отъ работата въ училище у родители и общество голѣми, авторитегътъ на учителъ и училище повишенъ, а отъ тукъ и грижитѣ на обществото къмъ училището ще се увеличатъ.¹⁾

1) Статистиката на образованието въ нашата страна за 1929-1930 год. ни казва, че въ първоначалнитѣ ни училища тогава минаватъ въ по-горни отдѣления всичко 359,348 ученици, ще повтарятъ отдѣлението 98,848, а ще полагатъ поправ. изпитъ 3,443; въ прогимназиитѣ пъкъ минаватъ въ по-горни класове 67,173, оставатъ въ сжщитѣ класове 19,594, а ще полагатъ поправ. или допълнит. изпитъ 22,365. Нека читателятъ самъ си направи заключението отъ тия числа за нашата образователна система.

Ив. Петковъ — с. Вълчедръмъ, Ломско.

ГРИНИ ЗА ЛИЧНАТА ХИГИЕНА НА УЧЕНИЦИТЪ.

Успѣхътъ при учебно-възпитателната работа въ училището зависи между другото и отъ здравето на ученицитѣ. Поради това на всѣки учителъ предстои да се грижи за хигиената на ученицитѣ си. За постигане на тази задача послужватъ си съ беседи и прегледи върху чистотата. На едни мѣста тази работа се върши отъ учителитѣ, на други мѣста — отъ ученицитѣ.

Изобщо не може да се отрече, че въ това отношение въ нѣкои училища се върви напредъ съ бързи крачки. Ала въ много училища се тѣче на едно мѣсто. Новитѣ придобивки въ възпитателната наука и хигиената не се прилагатъ на практика: не се правятъ опити да се постигнатъ практически резултати. Нѣкакъ си повеленията на Правилника за основнитѣ училища даже не се изпълняватъ добре по отношение грижитѣ за чистотата на ученицитѣ. Въ § 194 на сжщия правилникъ се казва: „Преди започване на обучението сутринъ и следъ обѣдъ учителтъ провѣрява чистотата на тѣлото и дрехитѣ на ученицитѣ и вижда, дали всички сж си донесли нужднитѣ ученически принадлежности“. Какъ на практика се изпълнява това повеление? — Обикновено, въ отдѣленията се преглеждатъ ученицитѣ върху чистотата веднѣжъ седмично; въ класовѣтѣ на прогимназиитѣ пѣкъ — веднѣжъ на нѣколко седмици. Мнозина учители нѣматъ планъ за прегледанието, нито такъвъ да заставятъ ученицитѣ си да усвоятъ здравни навици. Други учители, като смѣтатъ, че „тази работа е дребна и незначителна“, интересуватъ се само отъ обучението. „Нѣмаме време, ще си загубимъ часовѣтѣ съ прегледитѣ за чистотата“, — казватъ тѣ, и бързатъ да обучаватъ, безъ да сж повлияни отъ новитѣ вѣяния въ педагогиката. Разбира се, тоза повече се срѣща въ ония прогимназии, въ които уч. предмети се разпредѣлятъ по предметната система. Въ такъвъ случай, за какъвъ хигиениченъ надзоръ може да става дума, щомъ кл. наставникъ има седмично само два часа въ класа си!

На много мѣста вече въ училищата грижитѣ за личната хигиена на ученицитѣ се оставятъ въ ржцетѣ на ученическитѣ д-ва „Мл. червенъ кръстъ“. Една отъ задачитѣ на това ученическо д-во е — „Да ратува за здравна просвѣта между членовѣтѣ на организацията, като ги приучи да се грижатъ за своето и за чуждото здраве“. Ето една благородна и въ голѣма степенъ полезна задача, толкозъ повече че грижитѣ за здравето се поставятъ на почвата на самоконтрола и съревнувание между самитѣ деца. Осжществяването на тая за-

дача — какви резултати би донесло! За жалост, това още добре не се оценява нито отъ управитѣ на училищата, нито отъ самитѣ учители. Колкото училища съмъ ималъ случай да посетя миналата година—навсѣкжде съмъ констатиралъ едно и също нѣщо въ това отношение : учен. групи отъ това д во късно се възобновяватъ; възобновяването имъ става просто автоматически и не водятъ деенъ животъ. По тая причина — и когато грижитѣ за личната хигиена се намиратъ въ ржцетѣ на самитѣ ученици, не даватъ очакванитѣ резултати.

Презъ миналата уч. година имахъ възможность да прегледамъ личната хигиена на ученицитѣ отъ нѣколко училища. Мисля, че не е безъ значение да се видятъ и самитѣ резултати отъ прегледа.

Ето ги :

Училище	Отд. или класъ	неимити лица вратѣ, уши	нестригани момчета	нестр. глави на момичета	нерезани нокти	неч. жби	непреоблѣ- чени	нѣматъ нос- ни кърпи	отсъству- по болестъ	чл. на мл. ч. кръсть	число на уче- ниц. въ кл.
I. Софийска прогимназия	I б кл.	3	9	—	10	12	—	4	—	—	—
XIII. Софийска прогимназия	III а кл.	12	4	—	11	17	5	2	—	—	—
XI. Софийска прогимназия	III б кл.	8	5	—	14	17	—	14	2	—	47
Вълче дръмско първ. у-ще	I а отд.	8	—	—	5	9	—	7	2	—	50
"	II а отд.	10	—	—	7	—	—	—	—	13	46
"	III а отд.	7	4	2	6	17	—	4	—	25	46
"	IV а отд.	11	7	4	8	10	3	10	—	27	52
Вълче дръмска см. прогимн.	I а кл.	8	7	3	6	13	—	4	—	22	50
"	II а кл.	10	4	4	7	16	—	10	3	—	44
"	III кл.	12	8	4	13	9	—	17	1	16	42

Отъ тая таблица ще направя изводи.

Преди всичко очевидно е, че както въ столицата, така и въ село съществуватъ голѣми нередовности по личната хигиена на ученицитѣ. Въ по-долнитѣ отдѣления тия нередов-

ности сж по-малко, въ по-горнитѣ отдѣления и класоветѣ се срѣщатъ повече нестригани ученици, отколко въ долнитѣ отдѣления. Ученицитѣ нѣматъ навикъ да рѣжатъ ноктитѣ си. Особено впечатление прави голѣмия процентъ ученици съ развалени и нечисти зѣби. Голѣмъ брой деца не носятъ носни кърпи. Отдѣленията и класоветѣ, въ които има кл. групи отъ д-вото „Мл. червенъ кръстъ“ не сж напреднали въ чистотата отъ ония, въ които нѣма такива групи.

Крайно време е да се разбере, че училището трѣбва да е преди всичко възпиталище. Това е особено важно за народното основно училище, презъ което сж задължени да преминатъ всички бѣдащи граждани на отечеството ни. И колко по-рано при учителската работа тежестта се измѣсти въ тази посока, толкозъ повече излизащитѣ отъ училището ученици ще бждатъ подготвени за живота.

Естествено е при възпитателната работа — еднакво въ първ. училище и прогимназията — да се даде първо мѣсто на създаване навици къмъ хигиениченъ животъ и обичъ къмъ чистотата. Да се постигне тази задача, изобщо, не е лесна работа. За това се искатъ по-сериозни грижи отъ учителя, учил. власти и семейството.

Преди всичко учителътъ съ начина на живота си предъ очитѣ на ученицитѣ трѣбва да е образецъ въ хигиенично отношение. Само учителъ, който има здравни навици, може да влияе възпитателно: наставленията на този учителъ, който пуши, пие и се носи нечисто, иматъ малко значение за ученицитѣ. Примѣрътъ — разбира се отъ само себе — необходимо е да бжде последванъ отъ системни и обстойни беседи върху хигиената. Най-сетне, налага се учителътъ да бжде последователенъ и неотстъпчивъ и да постоянствува въ исканията си за изпълнение здравнитѣ повеления отъ ученицитѣ. За това нарежданията въ § 46 отъ Правилника за подържане хигиената въ учебнитѣ заведения и пансиони трѣбва да се изпълняватъ всѣки день и да се практикуватъ отъ I отдѣление до III класъ включително на прогимназиитѣ. А тия нареждания гласятъ: „Сутринъ преглеждането на ученицитѣ става въ продължение на 5 минути на самитѣ чинове или извънъ чиноветѣ. Въ срѣда и сѣбота преглеждането става извънъ чиноветѣ, като се обръща по-особно внимание на чистотата и изправността на дрехитѣ и обувкитѣ. Въ понеделникъ преглеждането става сѣщо извънъ чиноветѣ, като се обръща по-голѣмо внимание на чистотата на краката: учителътъ застава нѣкои ученици да се изуватъ, та да имъ преглежда краката. Въ гимназиитѣ и градскитѣ прогимназии ученици съ царвули и кожуси не се допускатъ“. Практиката показва, че ако учителътъ прави тия преглеждания по предварително изготвена таблица, ще се улесни много и ще употреби по-малко време за тѣхъ отъ часа. Що се отнася до приложението на тия

преглед и въ прогимназията, препоръчвамъ да се взематъ мѣрки още въ началото на учебната година — при разпредѣлението на уч. предмети. Това последното трѣбва да стане по груповата система, която най-много се доближава до класната: тогава кл. наставникъ ще има време и възможность да работи наравно съ първоначалния си колега за създаване здравни навици у учениците си.

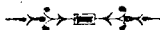
Въ здравното възпитание учителството отлично би било подпомогнато, ако частъ отъ тази работа се сложи въ ръцете на самите ученици. Училищните групи отъ д-то „Младежки червенъ кръстъ“ могатъ да изиграятъ благотворна роля въ това отношение. Каза се че въ много училища вече има такива ученически д-ва. На тяхъ, обаче, трѣбва да се погледне съ нуждната сериозность. Въ началото още на уч. година управлението на училището трѣбва да вземе грижата за възобновяването на ученич. д-во „Мл. червенъ кръстъ“. За ръководителъ на сжщото да се избере учителъ, проникнатъ отъ новите вѣяния въ педагогиката. Учителите на отдѣленията и кл. наставници да взематъ голѣмъ дѣлъ въ сътрудничеството на ръководителя на д-то. Последниятъ да бѣде фактически освободенъ отъ кл. наставничество и друга извънучил. дейность. Най-сетне, гл. учителъ или директорътъ заедно съ учит. съветъ да контролиратъ дейността на д-то. Много умѣстно се иска това и съ окр. на М. н. п. № 224 отъ 4. I. 1932 г. — учит. ръководители да даватъ въ края на всѣки уч. срокъ предъ учит. съвети доклади за дейността на уч. д-во „Мл. ч. кръстъ“. Това окръжно предписание трѣбва да се прилага и изпълнява. Поставимъ ли на такива основи дружествения животъ на учениците, на тяхъ може да се разчита за сътрудничество по отношение грижите за личната имъ хигиена, па даже и за хигиената въ училището изобщо. Рефератчета по хигиената, изнасяни отъ самите ученици, примѣрътъ на самите червенокръстци, хигиенисти-ученици при преглеждане чистотата въ класа, снабдяване съ машинки за стригане учениците въ училището срещу намалена такса, уреждане на учил. аптечка и пр. — всичко това само за една уч. година може да влѣе нова животелна струя въ училището.

Най-сетне, за личната хигиена на учениците и създаване здравни навици трѣбва да се положатъ грижи и отъ семейството. Въ предучилищната възраст децата растатъ и се възпитаватъ въ семейството. Ето защо, грижите за здравното възпитание трѣбва да почнатъ отъ тамъ. Защото народната поговорка казва: „Дървото се превива, докато е младо“. Следователно, децата въ предучил. възраст най-лесно се поддаватъ на навици — лоши и добри. Дългъ се налага на родителите да отстранятъ лошите и поощрятъ добрите. Когато децата станатъ ученици, частъ отъ грижите за здравното възпитание се прехвърля на училището, ала семейството е

необходимо да сътрудниии на последното. Само чрезъ координирани усилия между едното и другото ще има по-добри резултати. Сега-засага учителството, за да хвърли мостъ между училището и семейството, практикува родителско-учителски срещи — класни и общи за цѣлото училище. Нѣкъде пъкъ се отива по-нататъкъ — основаватъ се при училищата родителско-учит. сдружения, та по организиранъ начинъ да се сътрудничи на училището.

Родителско-учит. срещи, изобщо, сж полезно сръдство за сътрудничество. ако на тѣхъ управлението на училището, учит. съветъ и учителитѣ погледнатъ съ нуждната сериозностъ. Не ще и дума, че при такова положение ще се даде заслужено внимание на грижитѣ за здравното възпитание на ученицитѣ. Посещенията въ домоветѣ на ученицитѣ, класнитѣ срещи, общитѣ за цѣлото училище срещи — всичко това ще бжде сгоденъ случай за въздействие на родителитѣ отъ страна на училището.

Тия сж препоржкитѣ, които заслужаватъ да се иматъ предъ видъ при здравното възпитание на ученицитѣ и засилване личната имъ хигиена. Постжпимъ ли по този пжтъ, ние имаме основание да кажемъ : Направили сме крачка напредъ по отношение здравното възпитание на ученицитѣ си.

ИЗЪ ПРАКТИКАТА ЗА ПРАКТИКАТА

Аспарухъ Крайчевъ. — Севлиево.

ПОДГОТВИТЕЛНИ УПРАЖНЕНИЯ ЗА ПЪРВОТО ЧЕТЕНЕ ПО НЕПО- СРЪДСТВЕНО — АНАЛИТИЧНИЯ МЕТОДЪ.

Първитъ стъпки по четене и писане по непосредствено-аналитичния методъ сж отъ голѣма важность, понеже увеждатъ първацитъ бавно и неусѣтно къмъ четенето и писането и подготвятъ почвата за понататъшната работа. Тѣхната добра постановка би улеснила първацитъ и би дала възможность на учителя да затвърди вѣрата си въ лекотата на този методъ. Затова ние ще се постараемъ да дадемъ нѣколко лекции въ страницитъ на „Педагогическа практика“ отъ „подготвителнитъ упражнения“, като наблегнемъ на ония моменти, които сж характерни за метода.

Най-напредъ, първацитъ се въвеждатъ въ училище съ лекъ и непринуденъ преходъ отъ дома въ училището. Две седмици занимателни игри, пѣснички, приказки, рисуване, моделиране, разговори и др., които ще развѣржатъ детскитъ уста, ще предразположатъ духа имъ и ще ги уведатъ въ училищното всѣкидневие. Повиарямъ — бавно и неусѣтно, безъ сътресение. Нѣжнитъ грижи на учителя да се чувствуватъ на всѣка стъпка.

Първи октомврий — първия урокъ по четене се дава. Открива се думата „Мама“ — въ 3 урока по четене четемъ, моделираме, пишемъ и редимъ сладката думичка „Мама“. Въ първия урокъ четемъ думата „Мама“ и откриваме гласа „М“, въ втория — четемъ сжщата дума и откриваме гласа „А“, а въ третия — четемъ, моделираме, пишемъ и редимъ тази дума.

Въ четвъртия и петия урокъ се чете, моделира, пише и реди думичката „Мамо! . .“

По-долу ще дадемъ примѣрни уроци за иднитъ три лекции.

**Четене думичкитъ: ла-ла-ла! и откриване гласа „Л“
и белега му.**

Лекция 6.

— Деца, заучихме най-обичната пѣсничка на момиченцата. Коя бѣше тя? — Кукличка. Нека да я изпѣемъ. Спомнете си, какъ пѣсничката ставаше още по-хубава. — Като

пъехме по-бързо и по-живо. — Хайде да я изпъемъ. (Изпъватъ я веднажъ. После още веднажъ, но по-бързо). Сега да стане Марийка и да я изпъе сама! Марийка да изпъе едната частъ — думитъ, а ние, всички ще пъемъ думичкитъ: ла-ла-ла... Още веднажъ! Всички да изпъемъ само последната частъ: ла-ла-ла... Да стане Стефчо да изговори думичкитъ, безъ да пъе. И Димитъръ да каже тия думички.

„Оня день учихме пъсничката „Хорце“. Като излѣзохме на двора, какво правихме? Играхме на хорце. — Като свършихме думитъ на пъсничката, какъ си пъехме? — Пъехме си: ла-ла-ла...

Вижте тази хубава картинка *). Разгледайте я и ми кажете, какво виждате на нея! Ще я окача на черната дъска. Добре я вижете! Нека Митко да каже, какво вижда нарисовано на тази картинка! — Азъ виждамъ четири деца, две момченца и две момиченца, заловени за ръце, играятъ на хорце. — Митко не каза хоро, а — хорце. — Защо? — Защото сж само четири деца. Ако бѣха повече, щѣха да направятъ хоро. Тѣзи деца си направили хорце. — Нека и Минка да разкаже, какво вижда на нашата картинка. — И азъ виждамъ две момиченца и две момченца, заловени на хорце, играятъ и пѣятъ въ една ливада. — Огъ какво познавате, че тѣ си пѣятъ? — Устата имъ сж отворени, пѣкъ и свирачъ нѣма наблизу до тѣхъ, добавя малката Марийка. — Каква ли пѣсничка си пѣятъ? — Пѣятъ пѣсничката „Хорце“. — Ами, ако тѣ още не знаятъ тази пѣсничка? — Друга пѣсничка ще пѣятъ. — Не знаятъ, не знаятъ, учителю, викатъ всици деца. — Тогава, какъ ли ще си пѣятъ на хорце? — Азъ ще ви кажа, посѣга съ ръка едно палавче. — Кажи, Димчо! — Тѣ сж пѣли: ла-ла-ла... — И азъ мисля, че тѣ сж пѣли: ла-ла-ла... ла-ла-ла, пѣейки, пояснява учителтъ.

Да изпъемъ тѣзи думички! — Ла-ла-ла! Ла-ла-ла! Ла-ла-ла! — Много-добре! Сега пѣкъ да ги кажемъ, безъ да пѣятъ! — Ла-ла-ла! Още веднажъ! — Ла-ла-ла!

— Гледайте тука! Вижте, какво ще направя. (Поставя се хартиената лента: „Ла-ла-ла!“ — подъ картината). — Може ли нѣкой отъ васъ да каже, какво има написано тука? — Азъ, азъ ще кажа, викатъ нѣколко деца. — Добре, нека Иринка да излѣзе и да прочете думичкитъ! — Ла - ла - ла! — чете Иринка. — Още веднѣжъ ги прочети! — Ла-ла-ла! — Е, какво разбирате вие отъ това? — Тукъ е написана пѣсничката на четиритъ деца: ла-ла-ла! Пакъ да прочетемъ думичкитъ! Вижте, какво има между всѣка думичка! А накрая? — Чудинка. — Защо? Сега азъ ще я прочета.

*) Показва се картинката, посочено на стр. 36 отъ книга „Първи стѣпки“, която има и въ отдѣленъ отпечатъкъ, приложенъ къмъ текстоветъ.

Всички да прочетемъ думичкитѣ! (Учителятъ показва съ показалката, а децата четатъ). Още веднажъ! По-бавно! — Ла-ла-ла! Да стане Стефчо да прочете! Сега Марийка! Пакъ всички да ги прочетемъ! Да прочетемъ само първата думичка! Сега втората! Сега третата! Пакъ първата! По-бавно! Още по-бавно! — л л а. — Още веднажъ! — л л а. — Кой гласъ чуваме най-напредъ! — л л л... — После? — а а а... — Кой е новия гласъ? — л л л...

Внимавайте всички тука! Азъ ще изговоря гласа. Вие вижте, какъ си правя устата — л л л... Хайде сега всички си пригответе устата и езика като мене. Всички! Изговорете гласа! Разкажете, какъ си правимъ устата, за да изговоримъ този гласъ. Пакъ си пригответе така устата и езика! Изговорете гласа! Чува ли се надалечъ? — Не се чува надалечъ, слабъ е.

— Сега ще ви раздамъ гласа „л“. Нека го разгледаме. Да видимъ отъ какво е направенъ. Всички гледайте тука! Вижте тази частъ! (Показва се луличката). Вижте тази, (показва се хоризонталната чертичката), вижте и тази! (Показва се отвесната чертичка). Избройте частитѣ на гласа „л“! И Марийка да ги изброи! Обърнете се всички къмъ тази стена! Спомнете си буквата! Да я опише нѣкой отъ васъ! Пенчо да я опише! — Луличка, легнала чертичка, изправена чертичка.

Обърнете се къмъ мене! Сега ще моделираме буквата. Най-напредъ кое ще направимъ? — Луличката. — После? — Легнала чертичка. — Най-после? — Изправената чертичка. — Хайде почвайте! Всички ще работите и бързо и хубаво. Моделирайте я, но всички не сте я направили красиво. Вижте тука! Нѣкои сж я направили добре. Тази е хубава, тази още по-хубава, има още много хубави. У дома си да я направите още веднажъ, но гледайте красиво да стане.

— Кой ще излѣзе на черната дъска да нарисува буквата „л“? Ама голѣма да я направи. Излѣзъ, Димке! Седни си! Да разгледаме сега Димкината буква. Вижте я всички! Кое харесвате? — Друго? Кое не харесвате? Друго? Кое не харесвате? Друго? Кой ще я нарисува по-хубаво. Иванчо да излѣзе! — Учителю, учителю, Иванчовата е много хубава, — викатъ повечето деца. — Разгледайте я! Пакъ викатъ: — Хубава, хубава е! — Нека този пжтъ да излѣзатъ двама души. Кои желаятъ? Да излѣзатъ Крумъ и Борисъ. Вие нарисувайте буквата „л“ само въ широкия редъ. Да ги разгледаме. Вижте Крумовата буква! Добре я разгледайте! Вижте сега Борисовата! Коя е по-хубата? Защо? И азъ ще я напиша.

Извадете си тетрадкитѣ! Отворете ги на нова страница! Вземете моливитѣ! Напишете буквата на единъ дѣхъ! Оставете моливитѣ! Сега нека да ги видя. О! тука нѣкои сж излѣзли отъ реда, други не сж го изпълнили, трети не сж написали добре точката.

Всички гледайте тука! Азъ ще ви я напиша. Искамъ и вие като мене да я напишете. (Написватъ се една две букви.) Вземете пакъ моливитѣ! Напишете още една буква, но на единъ дъхъ! Красиво пишете! Оставете моливитѣ! И този пжтъ има лошо написани букви, но по-малко сж. Гледайте, азъ пакъ ще ви я напиша. Хайде и вие пишете! Напишете цѣлъ редъ! У дома си напишете 3 реда!

Оставете моливитѣ! Да се върнемъ на картинката и да прочетемъ написаното. Четете! — Ла-ла-ла! Още веднажъ! По-бавно! По-бърже! Само Пенчо! Сега Лила! Пакъ всички! Кажете този гласъ: — лл. — Кажете този: — аа. Пакъ този, и т. н.

Станете! На редици тръгнете следъ мене!

Моделиране, писане и редене думичкитѣ „ла-ла-ла!“

(Упражнение)

Лекция 7.

— Какво правихме вчера по четене? — Вчера четохме думичкитѣ: „ла-ла-ла!“ — Още? — Моделирахме и писахме буквата Л. — Нека да прочетемъ пакъ тѣзи думички. Четете! — ла-ла-ла! — Още веднажъ! Петръ да четел! — ла-ла-ла! Пакъ всички! Кой пѣхъ тия думи? — Момиченцатата и момченцата, които играеха на хоръ. — Да ги прочетемъ бавно! Още по-бавно! Този гласъ! Този и т. н.

— Сега ще моделираме думичкитѣ; „ла-ла-ла!“ Извадете си пластелина! Оставете го на чина. Всички да гледатъ тукъ! Вижте първата думичка! Кое ще моделираме най-напредъ? — Буквата Л. — После? Буквата А. — Вижте и другата думичка! — И нея ще направимъ така. — Вижте и третата! И нея ще направимъ, като първата. — Я вижте между думичкитѣ, какво има? — Има чертички. — И ние ще ги поставимъ. Ами накрая на думичкитѣ, какво виждате? — Виждаме чуденка. Ще я направимъ. — Защо стои тази чуденка тамъ? — Тя ни показва, че думичкитѣ се пѣятъ отъ децата. — Кжде срѣщаме този знакъ? Защо бѣ поставенъ тамъ?

— Да каже единъ, какво ще моделираме? Любчо да каже! Ще моделираме думичкитѣ: „ла-ла-ла!“ — Най-напредъ коя думичка ще направимъ? — Първата. — После? После?... Вземете пластелина, сложете го на картончетата и почнете работа. Работете! Димка не поставила чертичкитѣ. Стефчо забравилъ друго нѣщо. Много отъ васъ не сж поставили чуденката. Прегледайте ги и поправете грѣшкитѣ. Ето, азъ ще ви покажа нѣколко работи. Вижте тази! — Много хубаво. — Ами тази? — И тя е хубава. — Съберете пластелина! Свийте го на топче и го поставете подъ чина.

— Сега ще пишемъ думичкитѣ: „ла-ла-ла!“ Пакъ да ги прочетемъ! Всички! По-бавно! Още по-бавно! Само Ичко! Пакъ

всички! Кой ще напише на черната дъска първата думичка? Излъзъ Радке! Вземи тебешира и въ широкия редъ напиши „Ла“! Хубаво ли я написа? Кое не ѝ харесвате? Поправи си грѣшката! Другъ да излъзе да напише другата думичка „Ла“! Да излъзе Живко! Харесвате ли неговата думичка? Кое не харесвате? Защо? Поправи си я, Живко! Трети да излъзе да напише третата думичка. Марийке, излъзъ! Напиши я! Какво забрави тя да пише? — Чертичката. — Постави я! — Харесвате ли написаното. Кое не харесвате? Друго? Поправи си я! Какво ще поставимъ накрая? — Чуденка. — Защо? — Защото пѣмъ думичкиѣ. — Поставете чуденката! Прочетете и тритѣ думички! — ла-ла-ла! Прочетете печатнитѣ! Извадете си тетрадкиѣ! Отворете ги на нова страница! Вземете моливитѣ! Напишете сега първата думичка! Не забравяйте да пишете красиво. Като пишете, говорете тихичко. Напишете втората думичка! Не забравяйте чертичката. Напишете третата! Накрая, какво ще поставите? — Чуденка. — Поставете я! Вижте сега думичкиѣ, написани на вашитѣ тетрадки! Еднакво ли сж отдалечени една отъ друга? Я вижте какъ сж тукъ? (Показва се печатния текстъ). Вземете моливитѣ! Напишете и тритѣ думички! Оставете моливитѣ и скрийте тетрадкиѣ подъ чина У дома си ще напишете три реда: ла-ла-ла! — Сега ще си наредимъ тритѣ думички.

Пакъ да ги прочетемъ! Всички! Още веднажъ! Петко да ги прочете! И Марийка! Съ какво ще ги редимъ? Съ буквитѣ. Най-напредъ коя думичка ще наредимъ? — Ла. — Съ колко букви ще я наредимъ? — Съ две букви. — Добре. Коя е първата? — Л. Имате ли я? Да, вчера ти ни я даде. — Другата? — А. Имате ли и нея? — Имаме я. — Хайде, Радка да излъзе на четалото и да я нареди, а вие редете на вашитѣ четала. Като редите, изговаряйте думичката тихичко! Сами познавайте, кои гласове ще редите. Радка да си седне! Другъ да излъзе на четалото! Минке, стани! Коя думичка ще редите! — Пакъ ла. — Редете! И тази думичка добре наредихте. Сега да наредимъ останалата думичка. Наредете я! Какво забравихте? — Забравихме чуденката. — Поставете и нея. Опрете се на чина! Турете си показалеца подъ думичкиѣ. Да ги прочетемъ! — ла-ла-ла! — Още веднажъ! Димка да ги прочете! Иванчо да ги прочете! Всички! Още веднажъ! Развалете ги! Хайде, сега наново ги наредете. Не бързайте! Тихичко си говорете и редете! Гледайте да не забравите нѣщо. Нѣкой не е сложилъ чуденката. Стефке, ти направи още една думичка. Нека Живка ги нареди на четалото. Така. Поправете си вашитѣ! Развалете ги! Приберете си читалата и буквитѣ.

— Пакъ да почетемъ. Всички! Още веднажъ, но по бавно. Следете показалката. Кждето показвамъ, тамъ ще четете! — ллла-ллла-ллла! Още веднажъ така. Нѣкой да прочете самъ,

Чети, Ичко? — ллла-ллла-ллла? Другъ! Другъ! Всички! Сега да ги прочетемъ по-бърже. — ла-ла-ла! Още веднажъ! Петко да прочете! Сийка да прочете! Пакъ всички!

Да прочетемъ сега тази думичка. — мама. Още веднажъ! Сега да прочетемъ пъкъ тази! — мамо! Още веднажъ! Тази! мама. Тази! — мамо! — Новитъ! — ла-ла-ла! Този гласъ! — М. — Този! — А. Този! — О. — Този! | Л. Тази дума! — Ла. Тритъ! — ла-ла-ла!

Излизайте! Нареджайте се следъ мене и тръгвайте!

Четене и писане думата „Лала“.

Лекция 8.

— Вчера четохме. Днесъ пакъ ще почетемъ тритъ думички. Четете! — Ла-ла-ла! Да прочетемъ само първата думичка.

Ла. — Още веднажъ! — Ла. Сега да прочетемъ втората! — ла! Добре. Сега дветъ думички! — Ла-ла.

— Тази сутринъ бѣхъ въ книжарницата. Гледамъ навънъ и виждамъ едно момиченце върви, носи нѣщо и се обръща ту налѣво, ту надѣсно. Поогледне се и пакъ се заобръща. Кжде ли отиваше това момиченце? — На училище, на училище, учителю. — Сигурно, деца, то е отивало на училище, защото и други деца отиваха къмъ училището. Пъкъ и време за училище бѣше вече. Какво ли носѣше въ ржце? — Нова чанта, учителю. Тя е била първаче, купили ѝ нова чанта и съ нея отивала на училище. — Наистина, чантата бѣше нова, деца. Ама колко хубаво ѝ прилѣгаше! Тя вървѣше гордо, гордо. Защо ли пъкъ се оглеждаше ту налѣво, ту надѣсно? — Искала е да види, дали минувачитъ я гледатъ, че има чанта. — Пъкъ когато минавала край книжарницата, видѣла че има хора тамъ и още повече се заобръщала, добави Димчо, който имаше вече нова чанта. — На мене пъкъ дадоха баювата чанта, казва Боря. — На мене пъкъ тати днесъ ще ми купи, се обажда Ичко.

— И азъ имамъ нарисузано едно момиченце. Вижете го! — Кажете, какво виждате на картинката! — Азъ виждамъ едно момиченце. Още? — То носи нова плоча. — Още? — Отива съ новата плоча за пръвъ пътъ на училище. — И Петко да каже, какво вижда на картинката! Марийке, кажи и ти!

Вижете, ще окача подъ него името му. Прочетете думичката и познайте името му. Ама тихичко ще четете, почти безгласно. Познахте ли името му. Кой ще стане да го прочете. Чети Митко! — Лала. Другъ да прочете тази думичка! — Лала. И азъ ще ви я прочета. Още веднажъ ще я прочета. Всички да я прочетемъ така! Само Радка! Само Димо! Пакъ всички. Да я прочетемъ сега по-бавно. — Лллала! Кой е първиятъ гласъ? — Ллл... — Вижете тази буква още веднажъ и кажете, каква е по голѣмина? — По голѣма е отъ другитъ

букви. — Какъ ще я наречемъ тогава? Голѣмата буква Л. — Знаете ли, защо пишемъ думата „Лала“ съ голѣма буква? — Защото е име на човѣкъ. — Да, запомнете това! Да го повтори Крумчо! — Името на Лала пишемъ съ голѣма буква, защото е име на човѣкъ. — Кой е втория гласъ? — А. — Третиятъ? — Л. — Четвъртиятъ? — А. Да прочетемъ пакъ думичката! — Лллаалла. Пакъ тъй бавно! — Лллаалла. Пенчо да я прочете така! И Мишко!

— Сега ще я моделираме. Извадете си пластелина. Работете! На картончетата ще работите. Да не забравите, че първата буква е голѣма. Така, добре сте я направили. Петко да я моделира на черната дъска. Поправете си! Да прочетемъ моделираната на дъската думичка. Сложете си показалеца подъ вашитѣ думички! Четете! Още веднажъ! Съберете пластелина и картончетата! Турете ги подъ чина!

Извадете си тетрадитѣ! Отворете ги на нова страница! Ще напишете думата „Лала“. Помнете, че първата буква е по-голѣма и излиза надъ реда. Нека по-напредъ Ненчо да напише на черната дъска думата „Лала“. Азъ ще обърна дъската, ще скрия написаното и тогава вие ще пишете. Хайде, пишете! Нѣкой сж забравили да напишатъ първата буква голѣма. Други написали и втората буква „Л“ голѣма. Трети разбъркали буквитѣ. Като пишете, изговаряйте тихичко думата Азъ ще обърна дъската. Вижте Ненчовата дума. Поправете си! Напишете я още веднажъ! Сега сте я направили по-хубаво, но пакъ има нѣкои грѣшки. Поправете си ги! Справете се съ написаното на дъската! У дома си ще напишете 3 реда думичката „Лала“.

— Сега ще наредимъ думичката. Да я прочетемъ бавно! — Лллаалла.— Кой е първиятъ гласъ? Вториятъ? Другиятъ? Последниятъ? Имате ли тия букви въ картинкитѣ? — Имаме ги. — Не, не, нѣмаме голѣмата буква Л, се обажда решително едно дете. (Раздава се.) Хайде, наредете я сега на вашитѣ читала. Повечето отъ васъ сж наредили добре думата, но нека Петръ да я нареди на голѣмото читало. Добре я нареди. Поправете си грѣшкитѣ! Турете показалеца си подъ вашитѣ думички! Четете! Още веднажъ! Само Христо! Сега Димка! Пакъ всички!

Да прочетемъ и други думички. Тази! — ла-ла-ла! Тази! — мамо! — Този гласъ! Тази дума!

Наредени, тръгнете следъ мене.

Ат. Чешмеджиевъ — Станимака.

СЕМЕЙСТВО И ОБЩИНА.

(Цѣлостно обучение въ III отдѣление).

Родиโนзнание.

— Деца, вчера ви поржчахъ нѣщо да проучите. Какво бѣше то?... Петко!...

Да, поржчахъ ви да поговорите съ бащите и майките си за вашите семейства.

Искате ли да ми кажете, какво сте научили?... Всички искате! .. Добре... Желая другарката ви Пенка да ми каже първа...

— Азъ говорихъ съ татко и мама. Нашето семейство е отъ шестъ члена: мама, татко, баба, дѣдо, сестра ми Еленка и азъ. Татко се грижи за цѣлото семейство. Дѣдо и баба сж вече стари и не работятъ, а майка ми е домакиня. Татко е жельзърь.

— Сега желая и Петко да ми каже нѣщо за своето семейство.

— Азъ нѣмамъ баща. Той е починалъ преди петъ години. Семейството ни се състои отъ 4 члена: бати Василь, мама, сестричето ми Райна и азъ. За семейството ни се грижи бати. Той е общаръ.

По този начинъ се изказаха още две деца.

— Азъ нѣмамъ баща. Той е починалъ преди 6 години. Майка ми е сжщо починала преди 5 години... съ сълзи на очи разказа Еленка... Живѣя съ сестричето си при бати, който е жененъ. Нашето семейство сега има 8 члена: бати съ жена си и детенцето си Енчо, кака, азъ, дѣдо, баба и майката на снаха ни. За семейството ни се грижи бати, който е чиновникъ и кака, която е учителка.

— Стига, деца, подробно ще имаме случай да си поговоримъ пакъ, а сега ми кажете, всѣки отъ васъ какъвъ е въ семейството си.

— Така, всѣки отъ васъ е членъ на семейството.

— Всѣко семейство еднакво число членове ли има?

— Вашето, Пенке, има 5 члена, вашето, Петре — 3 члена, вашето... 8 члена, а вашето... само 2 члена... Добре, деца, кажете ми, колко члена има Пенкиното семейство. Ами Марийкиното?... Еленкиното?...

— Значи какви и още какви семейства имаме по число то на членоветъ?

Съ малко членове — малочислени и съ много членове — многочислени семейства.

— Вашето семейство какво е?... Ами вашето?... Защо?... Кои сж членоветъ на семейството ви?...

— Марийке, вашето семейство чие име носи?... Ами вашето?... Защо носи името на брата ви?

— Защото братъ му е глава на семейството, а на Марийкиното семейство — баща ѝ. На Стоянка майка ѝ е глава на семейството, защото баща ѝ е отдавна умрѣлъ, а другъ нѣма, кой да се грижи за семейството.

— Учителю, бати се ожени и сега сж въ нова кжца... И кака се омжжи, учителю,...

— Така, деца, вие виждате, какъ се образуватъ нови семейства и какъ се разрушаватъ старитѣ.

— Деца, Пенка каза, че баща ѝ билъ желѣзаръ, а Еленка, че имала братъ чиновникъ, а кака — учителка. Ами вашитѣ бащи работятъ ли нѣщо?

— Моятъ баща е овчаръ, учителю!... А моятъ е кожухаръ... Баща ми е работникъ въ тютюневата кооперация... Майка ми е шивачка...

— Стига, деца, така, значи, всѣко семейство се прехранва отъ труда на бащата, майката, възрастнитѣ -- братъ и сестра. И още отъ какво?

— И още отъ имотитѣ си.

— Да, Стефанка каза, че иматъ воденица... Петъръ, че давали кжца подъ наемъ, а Райна, че имали 40 декара оризище....

— Кого бѣхме опредѣлили да проучи нуждитѣ на семействата?... Да, Петъръ и Марийка.

— Нека каже Петъръ... Той си е написалъ проученото на тетрадката за наблюдение и излѣзе да докладва на другаритѣ си...

— Баща ми каза, че на семейството ни било необходимо храна, облѣкло, топливо, обувки, покжцинина, освѣтление...

— Братъ ми каза още, че нашето семейство имало нужда отъ лѣкарства, училище, храна за добитѣка, прислуга, работници за имотитѣ и т. н.

— Значи всѣко семейство има нужда отъ издрѣжка и прави разходи, а има и приходи, които добива отъ труда на членоветѣ си и отъ имотитѣ.

— Деца, това ще запомните. Сега да видимъ, кжде и какъ живѣятъ семействата.

— Вие кжде живѣте? Въ коя улица и коя махала?... Ами вие?... Вие?... Така, всѣка кжца си има и номеръ...

— Ние не живѣемъ сами въ махалата. При нашата кжца има и други кжци, въ които сжщо живѣятъ семейства...

— На тѣзи хора казваме *съседи*. Нашата улица се казва „Стрѣмна“. Живѣемъ въ II участъкъ на града. Въ града има 3 участъка съ... улици.

Всѣки участъкъ е едно голѣмо семейство, а цѣлиятъ градъ — още по-голѣмо семейство. Негови членове сж нашитѣ отдѣлни семейства.

Това общо голѣмо семейство се нарича *община*. Всѣко малко семейство е членъ на общината.

— Вашето семейство чие име носи?

— Ами това наше голѣмо общо семейство, което нарекохме община, да ли има име? ... — Да, така — *Станимашка община*.

— Повторете! — Станим. община е голѣмо семейство. Членове на това общо семейство сж членоветѣ на малкитѣ семейства. Всички живѣемъ наедно въ едно селище, което е голѣмо и се нарича ... *градъ*.

Всѣко семейство си има имоти. Това голѣмо семейство да ли има имоти?

— Да, така, деца, и това семейство си има имоти. Ние ще говоримъ и за тѣхъ ...

— Ами дали има и други голѣми общи семейства? ... Други общини около нашата община? ... Кажете ми такива!.

— Бачковската община, Гор. Воденската, Карареизовската, Конушката, Мулдовската, Яраповската общини и др.

— Какви сж тѣзи общини? — Градски ли? ... Така, значи около нашата градска община има много селски общини. Ние ще отидемъ да гостуваме поне въ две селски общини. Въ Долно-Воденската ходихме.

— Ами знаете ли нѣкоя градска община? ...

— Пловдивската, Пещерската, Карловската, Софийската и др.

Общо схващане. Всѣки човѣкъ е членъ на едно семейство. Всѣко семейство се образува отъ бащата, майката и децата. Въ нѣкои семейства има още: дѣдо, баба, близки сродници, нѣкое сираче — хранениче и слуги. Бащата е глава на семейството. Той се грижи за издрѣжката на всички членове на семейството. Всѣко семейство има приходи и разходи. Много семейства, които живѣятъ наедно, въ едно селище, общуватъ и си помагатъ едно друго, образуватъ община. Нашата община е Станимашката градска община. Заобиколени сме съ много селски общини: Бачковска, Мулдовска, Конушка, Гор. Воденска и др.

Рекапитулация и планъ на урока.

1. Нашето семейство се състои отъ бащата, майката и децата. Въ нѣкои семейства има и други членове: дѣдо, баба, хранениче и др.

2. Бащата е глава, а другитѣ — членове на семейството.

3. Главата на сем. работи и се грижи за прехраната на семейството.

4. Много семейства въ едно селище образуватъ община. Нашата община е градска и се казва Станимашка градска община.

5. Селски общини сж: Мулдовска, Бачковска, Конушка Араповска и др. Градски общини: Пловдивската, Пещерската, Карловската, Софийската и др.

Упражнение въ свободно разказване на урока.

— Петко ще разказва за своето семейство... Еленка — за своето. Стоенчо ще ми разкаже за нашата община. Ами ти отъ коя община бѣше?... Да, отъ Топаловската община. Разкажи ни нѣщо за Топал. община...

Домашна работа. Момичетата ще ми напишатъ своб. съчинение — всѣко за своето семейство, а момчетата, за общината си.

Ще намѣрите въ читанката четивото „Джбова бѣчва“, ще го прочетете и ще помислите върху съдържанието му.

Четене.

Четиво „Джбова бѣчва“.

— Миналия часъ по родинознание говорихме за семейство и община. Поржчахъ ви да прочетете четивото „Джбова бѣчва“ и да помислите върху съдържанието му.

Изпълнихте ли поржчката ми?... Всички! Добре, деца доволенъ съмъ, че всички сте прочели тая приказка. Кой желае да разкаже съдържанието на приказката... Еленка да разкаже... Нека сега Петъръ да я разкаже...

Следъ това се отварятъ читанките и се прочита четивото цѣлостно отъ 2—3 деца. Обясняватъ се непознатитѣ думи, и изрази отъ онѣзи деца, които ги знаятъ.

Подъ ръководството на учителя децата анализиратъ четивото и вникватъ въ строежа му. Изтъкватъ се отдѣлнитѣ картини и чрезъ подходяща беседа вдаълбочаване въ съдържанието. Децата преживѣватъ всичко изложено въ притчата на бащата. Поуката — „Сговорна дружина планина повдига“ — се подкрепя съ примѣри изъ живота. При затворени читанки учителятъ прочита прочувствено четивото. Прочита го още веднажъ и при отворени читанки.

Следъ това се пристѣпва къмъ техниката на четенето. Децата го прочитатъ пакъ тихо — опитъ да четатъ, като учителя си. Започва и гласно четене отъ децата — цѣлостно или по части.

Всички следятъ и при грѣшки поправятъ. Поправките се извършватъ следъ прочита отъ всѣко дете.

Домашна работа: Да разучатъ добре четивото и да си нарисуватъ по една картинка отъ съдържанието му на специалнитѣ за целта тетрадки.

Писане.

Полудиктовка „Нашата община“.

— За какво учихме миналия часъ по родинознание? Кой

желае да ми разкаже нѣщо за нашата община? ... Разкажи ти, Върке... Още една да ми разкаже сѣщото съ по-къси изречения. ...

— Деца, азъ съмъ написалъ на дѣската подобно на разказаното отъ васъ. Прочетете го тихичко всички!

Нашата община.

Нашиятъ градъ образува едно голѣмо семейство. Негови членове сѣ нашитѣ семейства. Това голѣмо семейство се нарича община. Нашата община си има име. Тя се нарича Станимашка градска община. Има и други градски общини: Пловдивската, Пещерската, Карловската, Софийската и др.

Около нашата община има много малки селски общини. Такива сѣ Бачковската, Конушката, Араповската, Мулдовската и др.

Прочита се гласно отъ 2-3 деца и хорово отъ всички. Чете се изречение по изречение и се насочва вниманието на децата върху думитѣ, написани съ главна буква. Главнитѣ букви сѣ написани съ цвѣтенъ тебеширъ, за да се запомнятъ по-добре. Търси се произхода имъ, за да се обясни писането имъ. Даватъ се уплътвания върху техниката на писането и стоежа.

Пишатъ всѣко изречение наизустъ следъ повторно единично и хорово прочитане. Накрай се прави поправка: отначало безъ да се гледа текста на дѣската, а после — като се сравнява съ него. Погрѣшенитѣ думи се подчертаватъ и се написватъ върно подъ текста на тетрадката.

Сѣщото се написва още веднажъ на специалнитѣ домашни тетрадки (дом. работа).

Смѣтане

Решаване задачи съ действията събиране и изваждане.

Самостоятелно решаване на задачи, съставени отъ децата. Най-напредъ задава задача учителътъ и по подобие на нея си намислятъ такива и децата.

Примѣри: Бащата печели седмично по 420 лв., а синъ му 260 лв. За хлѣбъ изразходватъ 120 лв., да продукти 195 лв. и за други нужди — 210 лв. Останалитѣ внасятъ въ спест. каса ...

Задачата се повтаря, анализира се съ участието на всички. Децата решаватъ самостоятелно. Поправката и провѣрката се извършва чрезъ повторно решение отъ деца на дѣската.

Решаватъ се още нѣколко задачи, стѣкмени отъ децата. Предварително всѣко дете си решава задачата, следъ това се решаватъ общо самостоятелно 2-3 задачи. Единъ ученикъ докладва извършената работа. Извършва се обща поправка. Така продължава до края на часа ...

Рисуване.

Картинка отъ четивото „Джбова бъчва“.

Учителятъ е задалъ на децата дом. работа — да си нарисуватъ по една картинка отъ четивото „Джбова бъчва“. Отварятъ си тетрадките съ рисункитѣ и разглеждатъ критически зададената и изпълнена вече работа, като се прави обща изложба на рисункитѣ. Нѣколко деца излизатъ предъ другаритѣ си и обясняватъ своитѣ рисунки, Децата одобряватъ една отъ рисункитѣ, разглеждатъ я, анализиратъ я и съ общо съгласие я рисуватъ въ своитѣ класни тетрадки (блокчета).

Обща поправка на илюстрациитѣ.

Пѣние.

Въ часа по пѣние се изучава мелодията на пѣсенята „Наше поле“ — отъ Ал. Кръстевъ. Пѣсничката се изучава по слухъ или по ноти. Изпѣва се или се изсвирва съ цигулка отъ учителя. Когато децата започнатъ да му подражаватъ, спира се върху нѣкои по-трудни интервали. После ще графира мелодията, за да се посочи на децата последователния вървежъ на низкитѣ и високи тонове въ нея. Или пъкъ ще е илюстрира съ тоновата стълбица, ако децата сж запознати и упражнени съ нея.

Ако текста не се знае предварително, ще се открие едновременно и текста и мелодията.

При добре подготвени деца двата гласа на мелодията могатъ да се заучатъ въ единъ часъ.

Наше поле.

Рженица. *Ал. Кръстевъ*

Щомъ кат' слѣ- за азъ на- до- ле низ' ши- ро ко

на- ше по ле дѣхъ по- е- мамъ из- дѣл- бо- ко

па из- вик- намъ на ви- со- ко ;

Мило ми си,
Равно поле,
И нагоре,
И надоле.

Мили ми сж
Цвѣтицата,
Сякашъ звезди
На небесата

И мириса
На тревата,
И блѣска
На росата.

Гимнастика.

Децата сж наредени въ кръгъ (хоро), заловени за ръце. На първия и втория тактъ отъ пѣсенята „Наше поле“ тѣ играятъ четири пѣти ржченица съ дѣсния и лѣвия кракъ на мѣсто; пакъ съ дѣсния и съ лѣвия кракъ на вжтре къмъ кръга.

На третия и четвъртия тактъ тѣ отварятъ кръга, като играятъ пакъ четири пѣти ржченица навънъ (съ тила назадъ), като започватъ съ дѣсния кракъ, после съ лѣвия, пакъ съ дѣсния и съ лѣвия кракъ (4 пѣти).

На петия и шестия тактъ тѣ се обръщатъ надѣсно едно задъ други и играятъ четири пѣти ржченица напредъ, като започватъ съ дѣсния кракъ (д. кр., л. кр., д. кр., л. кр.) и вдигатъ дветѣ ръце нагоре.

На седмия и осмия тактъ се спиратъ и се завъртватъ около себе си на мѣсто съ четири стѣпки (д. кр., л. кр., д. кр., л. кр.); дѣсната ръка остава вдигната нагоре, а лѣвата се спуска и поставя на лѣвия хълбокъ.

При останалитѣ куплети играта се повтаря.

Недѣлчо Боневъ — Габрово,

СЪЧИНЕНИЕ „ПОРТРЕТЪ“

— Отъ христоматията сме чели много и най-различни четива. Можете ли си спомни само онѣзи, въ които се описва образа, живота и дѣлата на нѣкои личности?

— Спомняме си за Дѣдо Любенъ и Хаджи Генчо, за Василь Левски, за Стоичко, за Леля Гена, за Дѣдо Славчо и други.

— Въ кое отъ тѣзи четива най-добре изпква образътъ на главното действащо лице?

— Въ разказа за Василь Левски.

— Да си припомнимъ съдържанието на този разказъ! Нека единъ да го разкаже!... Въ какъвъ редъ е дадено описанието на личността Левски?

— Най-първо писателътъ описва външнитѣ качества на Левски: ръстъ, очи, мустаци, коса, лице. После говори за неговия нравъ, т. е. за душевнитѣ му качества: отъ една страна — веселъ, шеговитъ, пѣснопоеецъ, а отъ друга страна — строгъ, красноречивъ, убедителенъ, искренъ и безстрашенъ до явно рискуване на живота си. За потвърждаване на тѣзи

му характерни особености, писателят предава нѣколко случки изъ живота на героя, които още по-силно очертаватъ образа му.

— Припомнете си сжщо така, какъ сж направени описанията и на други лица въ четенитѣ разкази. Сега можете ли каза, какъ писателитѣ сж написали тѣзи свои съчинения? Дали така нѣкакъ случайно имъ е дошло на умъ за тѣзи хора и тѣ веднага сж почнали да ги описватъ, или пъкъ сж се подготвили за своята работа?

— Тѣ сж наблюдавали избраното лице, следили сж всѣя неговя стѣпка, проучили сж подробно всички неговѣ качества—въобще упознали сж живота му най-всестранно. Следъ това сж се заловили да го опишатъ.

— Вие сжщо сте наблюдавали и упознали много хора — близки и далечни. Даже ей сега, като се замислите за тѣхъ, сякашъ ги виждате цѣли предъ себе си. Виждате тѣхния ръстъ, глава, коса, очи, носъ, уста, рѣце, дрехи, шапка, обуца—въобще добре си представяте цѣлата имъ фигура. Знаете сжщо така за семейството имъ, за занаята имъ, за отношенията имъ къмъ другитѣ хора, пъкъ, може би, си спомняте и нѣкои случки изъ живота имъ.

— Знаемъ, знаемъ... Азъ мога да разкажа за едного... И азъ... И азъ...

— Добре, ще ми разкажете. Тѣзи хора може да сж вашитѣ родители, вашитѣ братя и сестри, ваши роднини, съседи, учители или нѣкои по-далечни, пъкъ може да сж и нѣкои ваши другари, дори съученици, сжщитѣ ей тѣзи, които сега седатъ тука на чиноветѣ въ стаята.

— Да разкажемъ, да разкажемъ, господинъ учителю!

— Да, виждамъ, че всѣкой иска да ризказва, но помислете сега, можете ли си направи съчинение за нѣкои отъ тѣхъ.

— Можемъ, можемъ...

— Какво ви трѣбва най-напредъ, за да си направите съчинението?

— Всѣкой да си избере по единъ такъвъ човѣкъ, когото познава добре и да пише за него.

— Какво ще пишете?

— Най-напредъ ще опишемъ външността му: години, ръстъ, глава, коса, очи, шапка, дрехи, обуца. После ще разкажемъ за неговитѣ добри и лоши навици, за занаята му, за учението му, ако е ученикъ, и за всичкитѣ му подвизи.

— Значи, ще дадете съ думи единъ външенъ и вътрешенъ *портретъ* на описваното лице, заедно съ нѣкои случки изъ живота му, като почнете, откогато го познавате и свършите до сега. Но ще го опишете тѣй добре, че отъ съчиненията ви да личи, точно за какъвъ човѣкъ се говори. Готови ли сте да почнете?

— Готови сме.

— Нѣколко минути ще си помислите за избраното лице, за да си спомните всичко за него, да си представите точно неговия образъ, та да може той като живъ да се яви предъ васъ. Описвайте го по този редъ, който ще ви запиша на дѣската като планъ: „1. Външенъ видъ, 2. Душеви качества и навици, 3. Занаятъ, 4. Семейство, 5. Отношенията му къмъ хората, 6. Нѣкои случки изъ живота му“. Извадете си тетрадки и почвайте!

Всички ученици навеждатъ глави и всецѣло се отдаватъ на работа. Следъ двадесетъ минути нѣкои вече сж свършили и искатъ да четатъ. Но другитъ, вдълбочени въ творческото си настроение, не желаятъ да имъ се прекъсватъ мислитъ. Така часътъ се свършва. Мнозина се ядосватъ, че не сж могли да си доизкаратъ „портрета“, а други се заканватъ, че въ къщи ще го направятъ още по-хубаво.

На следния часъ по писане ще четемъ съчиненията едно по едно, ще ги преценяваме и поправяме. После ще ги напишемъ на чисто въ особенитъ тетрадки, като всѣкой се помъжи да си нарисова по една картинка съ портрета на описваното лице...

За примѣръ тукъ даваме една отъ тѣзи ученически работи:

Учительтъ ми отъ IV отдѣление

(Съчинение — портретъ).

Той имаше ръстъ срѣденъ, тънъкъ, глава продълговата съ бухната прошарена коса, съ голѣмо плоско чело, съ бръснати мустаци, очи сини, хлѣтнаги отъ постоянно занимаване съ ученицитъ. Дрехитъ му бѣха прости, но винаги чисти. Думитъ му блага, докарвахъ човѣка до умиление, когато заговорѣше. На злото отвърщаше съ добро. Обичаше често да поучава ученицитъ. Презъ цѣлото си учение при него не бѣхъ виждалъ да удари ученикъ. Само веднажъ удари. До колко то помня, мога да го разкажа. Бѣше хубавъ пролѣтенъ день. Всички ученици бѣха излѣзли въ междучасието на двора. Единъ ученикъ отъ нашето отдѣление, доста немирень, хвърли нарочно камъкъ и удари едно момче. Въ това време звънецътъ ни прибра и ние нѣмахме възможность да видимъ, какво стана. Влѣзохме въ стаята. Съ нетърпение очаквахме учителя. Той влѣзе. Повика ученика, който бѣ хвърлил камъка, и му удари една плѣсница. Ученикътъ нищо не каза, но бузата му се зачерви. Изведнажъ съ треперещъ гласъ учительтъ каза: „Деца мои! Знаете ли, колко ви обичамъ? Знаете ли, колко ме заболѣ, когато ударихъ тогава?“ Тѣзи думи силно се запечатаха въ ума ми. Днесъ, когато си ги спомнямъ, едва сега разбирамъ, колко добъръ е билъ учительтъ къмъ насъ!

Атанасъ Георгиевъ — София.

ЗАЯКЪ

(урокъ за III отдѣл.)

Урокътъ за заяка ще бжде много интересенъ за децата ако още отъ по-рано учителятъ се е погрижилъ да снабди училището съ живъ заякъ. Често презъ лѣтото на децата въ село се отдава да уловятъ зайчета, неопитни още да се пазятъ. Тѣ се пазятъ въ дома на нѣкое дете, а есенъта се пренасятъ въ училищната градина въ нарочно приготвено мѣсто. Ученицитѣ хранятъ и наблюдаватъ заяка.

Въ класъ се донася черепъ на заякъ, предварително очистенъ отъ месото.

Най-типичното при този урокъ е: 1. Предпазителната окраска, 2. Устройството на жбитѣ и начина на храненето, 3. Размножаването като сръдство за запазване на вида.

По-долу даваме накратко само хода и схемата на урока. Смѣтаме за излишно да даваме и отговоритѣ на въпроситѣ, защото тѣ лесно се подразбиратъ.

— Кой ще ми каже, кога и де е видѣлъ полски заякъ?

— Като какъвъ се описва заякътъ въ разказитѣ?

— Защо си е спечелилъ името на най-боязливо животно?

Какъ се предпазва отъ неприятелитѣ си. — Де заякътъ прекарва деня? — Защо не можемъ да го забележимъ, дори и когато минемъ край него? — На кои други животни цвѣтътъ на тѣлото е като на почвата? Какво значение има този цвѣтъ за животнитѣ? — На кои животни цвѣтътъ на тѣлото е зеленъ? — Обяснете значението на този цвѣтъ за тѣзи животни!

— Каква е козината на заяка презъ зимата? — Обяснете значението на този цвѣтъ, а сжщо и по-голѣмата дължина на космитѣ.

— Кое сѣтливо на заяка е най-развито? — Защо заякътъ постоянно движи ушитѣ си? Кога заякътъ удря на бѣгъ? — Какъ се движи заякътъ? — Защо не може да ходи на четири крака? — Защо може да прави голѣми скокове? Защо може да тича лесно по стрѣмно? — Защо се премѣта, когато бѣга нанадолу?

— Какви хитрости употребява заякътъ при преследването?

— Единъ ученикъ да повтори, какъ заякътъ се предпазва отъ неприятели?

Съ какво се храни? — Кога заякътъ излиза да търси храната си? Какви хитрости прави при напущане на леглото? — Съ какво се храни презъ лѣтото? — А презъ есенъта? — Презъ зимата?

Учителятъ поднася на ученицитѣ черепа на заяка и последнитѣ разглеждатъ рѣзцитѣ и кучешкитѣ жби.

— Защо заякът може да гризе кората на дърветата?
 — Колко жби има на горната челюсть? — А на долната?
 — Каква е формата на жбитъ? — На какво се дължи това,
 че тѣ остават винаги остри? — Защо не намаляватъ? —
 Какво ще стане, ако единъ заякъ хранимъ съ мека храна?
 — Какво значение има това, че горната устна е раздвоена?
 — Каква форма иматъ кжтнитъ жби? — Каква е повърхно-
 стъта имъ? — Въ каква посока се движи долната челюсть?

Единъ ученикъ да повтори, съ какво се храни заякътъ?
 — Другъ да нарисува на черната дъска рѣзцитъ на заяка.
 Нарисувайте ги всички на тетрадитъ си!

Защо заякътъ не изчезва. — Защо заякътъ не изчез-
 ва? — На какво прилича малкото зайче? — Колко пѣти презъ
 годината женската ражда? — По колко наеднажъ? — Кол-
 ко време майката храни малкитъ съ млѣко? — А после? —
 После майка имъ ги напуща, но тѣ оставатъ известно време
 заедно. Докато сж заедно, майка имъ ги посещава и, като
 имъ даде знакъ съ ушитъ, тѣ се приближаватъ до нея и бо-
 заятъ. — Какво става по-нататкъ съ малкитъ? — Като по-
 отрастнатъ, майка имъ престава да ги посещава; тѣ се раз-
 дѣлятъ, и всѣко се грижи за себе си.

— Щомъ толкова бързо се размножаватъ зайцитъ, за-
 що числото имъ не се увеличава? — Защото много отъ мал-
 китъ загиватъ отъ лошо време или отъ неприятели.

— Единъ ученикъ да повтори всичко, каквото говорихме
 за заяка. — Кой е челъ нѣщо за живота на заяка? — Разкажи!

— Каква е разликата между дивия и питомния заякъ?
 Защо хората отглеждатъ питомния заякъ? — Кой отъ васъ
 отглеждайтъ питомни зайци? — Разкажи нѣщо отъ тѣхния
 животъ!

Есень.

Andante.

Кир. Кючуковъ.

1. Глѣхнатъ вредъ по- ля- та, хъл мо- ве, го- рич-ки.

Нѣ- ма ги да пѣ- ятъ ве- се- ли- тѣ птич-ки.

Нѣ-ма ги да пѣ-ятъ ве-се-ли тѣ птич-ки.

Нѣ-ма ги да пѣ-ятъ ве-се-ли-тѣ птички.

2. Къмъ предѣли южни —
Нѣкжде далече,
Задъ морето бѣло.
Отлегѣха вече.

3. Капаятъ и листата
Отъ унили клони,
Златошита есенъ
Златни сълзи рони.

Тр. Симеоновъ

Предъ стадото.

Moderato

Ст. Ц. Даскаловъ

Не гри-жи се ста-до тъжно не по-блѣйвай,

отъ е-сен-ни бу-ри не се застра-ша-вай ша-вай.

2. Приготвилъ съмъ ази
Храна и ярмица,
Три купи голѣми
Склялъ съмъ отъ тревица

3. Три купи голѣми —
Крѣхкичка и млада —
Нека буря вѣе,
Нека снѣгъ да пада!

4. У дома ви чакатъ
Топлитѣ кошари
Мене пѣкъ щолото,
Учитель, другари.

5. Весело ще минемъ,
О байново стадо,
Вие съ болъ кърмиле,
Азъ съ сърдце младо.

Ц Церковски.

Ябълкарь.

Рженица.

Б. Ибришимовъ

2. Ябълки червенки
За мамулки двенки
Пълничка паница
За ока пшеница

3. Ябълки червенки
За макулки двенки
Кой ги не опита
После ще да пита,

Хайде вечъ отивамъ

Тукъ не ще приспивамъ

Пита и повтаря

Де е ябълкаря.

Н. Моневъ.

Цигуларь.

Хоро.

Беню Тотевъ

Нъ-ма кж-ща самъ са- минъ
 лей. Ци — гу, ми — гу,
 въвъ свѣ-та е той ѣ- динъ . .

Ала има малка булка —
 Проста букова гждулка.

Ето вече петъ лѣта
 Мжитѣ му гони тя.

Малка черна дяволица
 Сладкопойна като птица.

Тя го храни и облича,
 По свята съ него тича,

Цигу, мигу, хопо-тропъ
 Тѣй живѣе той до гробъ. } 2

Дим. Пантелеевъ.

Сѣячъ.

Бавно

Йорд. Марковъ

1. Ра-но срѣдъ по- ле-то младъ сѣ- ячъ за -

хва-на, пре-кръ-сти се крот-ко и да сѣй за-

хва-на- и да сѣй за- хва-на,

2. Съ пълна шепа хвърля
Той зърната златни,
Жадно ги поемагъ
Ниви благодатни.

3. Трудъ те чака днеска,
Работа усилна,
Но ще бжде лѣтось
Жетвата обилна.

Слана падна.

Игрово

С. К.

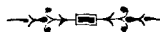
1. Слана е рано паднала,
Та ми гората попари;
Капнаха листи зелени,
Бѣгаха вакли овчари.

3. Че ѝ се жалба нажали:
Тжжно наведе тя клони,
Зарида гора, заплака
И дребни сълзи зарони.

2. Оста гората вдовица,
Оста си сама — самичка,
Безъ нийде близка роднина,
Оста гората безъ птичка.

4. Плаче гората, нарежда,
Сланата люто проклينا:
„Какъ ли ще, Боже, самичка
Презъ цѣла зима да мина?“

Ст. Дриновъ

Изъ училището и нивота.

(Вести и бележки).

Международенъ учителски конгресъ. Отъ 10 до 12 августъ въ *Сантандеръ*, пристанищенъ градъ въ северна Испания, заседавалъ международенъ учителски конгресъ, въ който участвували делегати отъ всички европейски учителски съюзи и представители на учителството отъ нѣколко американски и азиатски държави.

Въ конгреса не била допусната германската делегация начело съ сегашния баварски министъръ на просвѣтата г. Бекеръ, понеже германскитѣ делегати не били избрани свободно и не преставяли стария германски учителски съюзъ, разтуренъ отъ хитлериститѣ.

На първо мѣсто конгресътъ разгледалъ въпроса за *стопанската криза и образованието*. Въ приетата единодушно резолюция се подчертава голѣмата опасностъ за духовната култура на народитѣ отъ съкращения на разходите за народното образование и се иска, правителствата да избѣгватъ тия съкращения и да подобрятъ материалното положение на учителитѣ.

Като мѣрка да се намали предизвиканата отъ общата стопанска криза безработица, конгресътъ препоръчва да се увеличи курса на основното училище и да се засили просвѣтната работа срѣдъ безработнитѣ.

Вториятъ голѣмъ въпросъ, поставенъ въ дневния редъ на конгреса, билъ въпросътъ за *изпитната система въ училищата*. Конгресътъ гласувалъ резолюция, въ която иска да се премахне досегашната изпитна система и да се замѣни съ система, при която преминаването на ученицитѣ отъ едно училище въ друго или отъ единъ класъ въ другъ ще се основава върху грижливи психологически изследвания. При подбора на ученицитѣ за различнитѣ видове училища трѣбва да се държи смѣтка и за нуждитѣ на обществото.

Конгресътъ разгледалъ и въпроса за *училището и мира*. Въ приетата резолюция се препоръчва, младитѣ поколения да се възпитаватъ изключително въ духа на мира и разбирателството между народитѣ. Само при това условие националнитѣ интереси и международната солидарностъ ще могатъ да бждатъ съгласувани.

Международното учителство се обявява решително противъ методитѣ на насилие въ държавния и междудържавния животъ и подчертава голѣмото значение на демокрацията за мирното разрешение на националнитѣ и международни въпроси.

Училищна реформа въ Полша. Отъ началото на тази учебна година въ Полша се прилага новъ законъ за народ-

ното просвъщение, съ който се прокарават голѣми и важни реформи въ образователната система.

Основното училище ще има *шестъ отдѣления*. Ученицитѣ, свършили последното отдѣление, ще могатъ да постъпватъ въ гимназията и другитѣ срѣдни училища, следъ като бждатъ опредѣлени способноститѣ и дарбитѣ имъ възъ основа на грижливи психологически изследвания.

Срѣднитѣ училища, както и основнитѣ, ще иматъ *6-годишенъ* курсъ.

Въ учебнитѣ програми е предвидено да се даватъ всички знания съ огледъ на непосредствената имъ връзка съ нуждитѣ на живота. Въ основното училище се въвежда системата на *цѣлостното обучение*, а въ срѣдното — *корелативно-то обучение*.

Цѣлиятъ полски печатъ посрѣща съ ласкави отзиви училищната реформа. Видни общественици и педагози посочватъ, че отъ новото основно училище ученицитѣ ще излизатъ добре подготвени за живота.

Училищна архитектурна изложба. „Дружеството за нова архитектура въ Женева“ уредило презъ м. май тая година въ сщия градъ изложба отъ планове за модерни училищни сгради и отъ фотографии за външнитѣ и вътрешнитѣ изгледи на постройкитѣ. Изложени били планове и фотографии на най-хубавитѣ училищни сгради, построени презъ последнитѣ години въ Швейцария, Франция, Германия, Англия, Испания, Чехославия, Холандия, Съед. щати и другаде.

Новитѣ училищни сгради по външенъ изгледъ сж прости, безъ украшения, но затова пъкъ сж евтени и напълно пригодени за целитѣ, за които сж предназначени. При постройката имъ сж взети предъ видъ не само техническитѣ и хигиеническитѣ, но и съвременнитѣ педагогически изисквания. Учебнитѣ стаи, коридоритѣ, салонитѣ за гимнастика и забави сж широки, свѣтли и слънчеви. Повечето отъ училищнитѣ сгради, даже и ония, строени въ малки села, иматъ бани, трапезарии, салони за забави и стаи за жилища на учителитѣ.

Педагогически курсове по радиото. Варшавската радиопредавателна станция съ съдействието на министерството на народното просвъщение отъ миналата година е уредило педагогически курсове за учителството въ цѣла Полша. Редовно всѣка недѣля станцията предава сказки, реферати и лекции отъ видни полски педагози. Вънъ отъ това, следъ всѣка сказка или рефератъ се съобщаватъ последнитѣ педагогически новини отъ чужбина и отъ Полша.

Полското учителство може да следи тѣзи оригинални курсове, понеже почти всички полски училища дори и ония въ малки затѣнтени села, сж снабдени съ радиоприемници.

Въ Московскитѣ радиопредавателни станции сжщо сж уредени такива курсове. Отъ тамъ предаватъ дори „пробни лекции“ по гимнастика, пѣние, четене и пр.

Училище за родители. Въ Бърно (Чехославия) сж уредени вечерни педагогически курсове за родители. Преподаватели сж университетски професори и гимназиални учители — педагози. Обучението трае три месеца. Целта на тия курсове е да се запознаятъ родителитѣ съ най-важнитѣ проблеми относно моралното и социалното възпитание на децата въ семейството и да се съгласува възпитателната дейность на последното съ оная на училището.

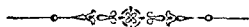
Изложба на училищни градини въ Югославия. Въ Дравска Бановина презъ това лѣто била уредена изложба на училищни градини. Тамъ югославянското учителство могло нагледно да се запознае, какъ трѣбва да се уреждатъ и ръководятъ училищнитѣ градини и какъ трѣбва да се използватъ за нуждитѣ на обучението.

Международна изложба на ученишки рисунки. Въ Москва презъ това лѣто била уредена голѣма изложба на рисунки, изработени отъ ученици на възраст отъ 6 до 17 години. Въ изложбата били представени многобройни рисунки, изпратени отъ Германия, Испания, Съединенитѣ щати, Франция, Англия, Япония, Холандия и др.

Изложбата била уредена отъ Централния институтъ за художествено възпитание на децата. Този институтъ притежавалъ най-голѣмата и най-пълната сбирка отъ ученишки рисунки въ свѣта.

Училищата отъ всички съветски републики участвували съ свои творби въ изложбата. Споредъ единъ английски кореспондентъ, който посетилъ изложбата, сегашнитѣ руски деца предпочитали да рисуватъ аероплани, параходи, автомобили, трактори и др. т. Едва само въ 5 % отъ изложенитѣ рисунки били изобразени сцени изъ живота или пейзажи.

Задължителното учение въ Женевския кантонъ Съ законъ отъ тая година курсътъ на основното училище въ Женевския кантонъ се увеличава отъ 7 на 9 години. На задължително учение подлежатъ всички деца на възраст отъ 6 до 15 години включително. Родителитѣ, настойниците, работодателитѣ или лицата, при които живѣятъ подлежащитѣ на задължително учение деца, се наказватъ съ глоба и затворъ, ако нарушаватъ постановленията на закона.

РЕЦЕНЗИИ И КНИГОПИСЪ

Българското училище. *Отъ Дамянъ Димовъ, София, 1933 год., 90 стр. Цена 30 лева.*

Проблемата за българското училище е изследвана повече въ исторично отношение, ала всестранно да се обхванета тая проблема, да се направи характерология на българското училище и да се изследватъ тенденциитъ на развитието му — това никой до днесъ не е сторилъ. Господинъ Димовъ пръвъ прави опитъ да подхване проблемата въ нейната широта. За тая целъ той прави най-напредъ едно философско въведение, като изследва принципитъ, които коренѣятъ въ основата на училищната ни организация. Споредъ него, тѣ сж: право на образование, свобода на образование, задължителностъ на образованието, единство на образованието, унификация на образованието и характеръ на образованието. Следъ това авторътъ се спира на отношението между професия и образование, за да изтъкне връзката и зависимостта на първата отъ втората. По-нататъкъ той прави единъ краткъ историченъ прегледъ на българското училище.

Накрай авторътъ ни дава организацията на българското училище. Той поставя следнитъ степени: 1) детско училище, 2) единно училище, 3) съставно училище, 4) специално училище и 5) висше училище. Курсътъ на първия образователенъ институтъ трае отъ 5 до 7 г. възраст, на втория отъ 7 до 14, на третия отъ 14 до 17, на четвъртия отъ 17 до 20 годишна възраст и висшето училище отъ 20 години нагоре.

Авторътъ включва въ задължителното образование детското училище и единното училище, но и съставното училище има претенциитъ да стане задължително. По такъвъ начинъ г-нъ Димовъ се явява въ защита на едно по-широко осъществяване на принципа на задължителността. Чрезъ съставното училище той прави опитъ да помири общата и професионална тенденции на образованието; то осъществява по най-безболезненъ начинъ и въпроса за правото и свободата на образованието. Специалното училище е жизненото или опитното училище. „То праща всѣкиго на мѣстото, за което е той и което е за него“.

Студията на г-нъ Димовъ е написана на педагогично прецизенъ езикъ. Той умѣ добре да разглежда въпроситъ, служи си съ тънъкъ анализъ и не ни дава нищо а priori. За да построи организацията на българското училище, той излиза отъ реформено-педагогичнитъ идеи на съвременнитъ конвенционални педагози, отъ характерологията на българския народъ, отъ нуждитъ на родното стопанство и отъ психологичната особеностъ на учениковата възраст. Това сж

най-здравитъ източници, отъ които трѣбва да се излѣзе, за да се дойде до правилно разрешение на проблемата за характера и организацията на българското училище. А характерологията на българското училище и тенденциитъ на развитие, които сж го водили презъ вѣковетъ, за да пребжде българското училище и българския народъ сж въпроси, които сж интересували и ще интересуватъ всѣки български умъ. Затова ние смѣемъ да се надѣваме, че тази ценна книга ще намѣри широкъ приемъ не само между българско учителство, но и у цѣлата интелигенция.

Алекс. Цаневъ.

Новото образование въ Новия свѣтъ. *Отъ Генчо Д. Пирвовъ. Съ предговоръ отъ г. проф. Д-ръ Д. Кацаровъ. Издание на автора (ул. „Венелинъ“, № 21, София). Стр. 178. Цена 50 лв.*

Днешното наше училище дава знанията на децата въ готовъ видъ. Кара школницитъ да гледатъ съ чужди очи и да разбиратъ съ чужди умове. То не подтиква ученика да наблюдава, да мисли, да съобразява, да действа. Въпрѣки че нагонътъ къмъ деятелностъ ни е даденъ отъ природата, благотворенъ подарѣкъ отъ твореца, сложена отъ Провидението стоманена пружина въ всѣки зараждающъ се човѣшки организъмъ — днешното наше училище ни учи само съ думи. Неговото главно помагало е книгата, учебникътъ, а не животътъ въ природата и въ човѣшкото общожитие. Затова днешното наше училище съ право е заслужило името книжно или словесно училище.

Децата иматъ свои нужди, интереси и влѣчения, малко по-далечни и по-различни отъ тия на възрастнитъ. И въпрѣки това, днешното наше училище третира децата като възрастни. Държи ги по 4—5 часа заковани за чина. А спонтанната детска дейностъ и подвижностъ е една стихия и потребностъ, безъ която тѣ никога не биха опознали околния свѣтъ и никога не биха развили своитъ физически и душевни способности. Бездейното, неподвижното дете е болно, анормално сѣщество. Движенията, активността за децата сж сжщо така потребни, колкото и въздухътъ.

Но днешното наше училище върши нѣщо още по-лошо. То не държи смѣтка за индивидуалнитъ особености и различие на децата, за тѣхнитъ заложби, предразположения и дарби. За него всички деца сж еднакви: всички трѣбва да се интересуватъ, да мислятъ, да се учатъ и да работятъ еднакво. Въ своето душевно развитие всички деца, споредъ него, трѣбва да вървятъ подъ кракъ съ еднакво голѣми и бързи крачки. Съ своитъ методи и похвати за образователно въздействие, общи за всички деца, безъ разлика на способности, обществено положение, наследствени качества и пр., днешно-

то наше училище прилича на митическия разбойникъ Прокустъ, който каралъ своитѣ жертви да лѣгатъ на една скамейка и ако краката имъ били по-дълги отъ скамейката, той ги отсичалъ, а ако били по-къси — ги обтѣгалъ, докато стигнатъ дължината. Сжщо така и ние въ днешното не мощно и негодно училище отсичаме и растѣгаме детскитѣ умове и характери. Спѣваме и забавяме развитието на даровититѣ, обезкуражаваме слабитѣ ученици, измжчваме едниѣ и другиѣ, обезличаваме всички. Между стенитѣ на днешното наше училище подвижното, веселото и любознателното дете става бездейно, унило и мрачно. То съ мжка отива на училището и съ радостъ го напуца. Не обича училището, защото и то не обича детето, не го цени, не го почита.

Срещу старото и изнемощѣло училище днесъ се издига новото, което дава широкъ просторъ за проява и развитие на детската активностъ и самодейностъ, на детскитѣ сили и способности.

Ако ние, българитѣ, страшно сме закъснѣли въ издигането на новото училище, то въ страната на великия педагогъ Джонъ Дюи, въ страната на практичнитѣ янки, въ Новия свѣтъ, то е въ пълната своя апогея, мжщщо и непоколебимо. Тамъ то е толкова изпреварило Европа, че е трудно вече да се проследи изминатия отъ него пжтъ.

Не е лесно да се опредѣли числото на новитѣ училища въ Америка. Ще кажемъ само, че преди петъ години само въ града Ню-Йоркъ се наброяваха 25 държавни опитни училища, отъ които едно съ 1000 деца. А освенъ тѣхъ има и много частни. И при това почти всички тия училища сж започнали съ най-малки, почти никакви парични срѣдства. Така напр., City and Contry School of New-York City, едно отъ най-забележителнитѣ днесъ училища въ цѣлия свѣтъ, първоначално е започнало въ единъ макъкъ апартаментъ, безъ никакви срѣдства. Благодарение на резултатитѣ, което почна скоро да дава това училище, почнаха отъ много страни да му се стичатъ суми, които доволно вече зедоволяватъ непрекъснато растящитѣ нужди на училището. Това училище излжчва най-новитѣ тенденции на новото възпитание.

Точти съ сжщия идеалъ и съ сжщитѣ срѣдства сж и училищата: Францисъ Паркеръ Скулъ въ Чикаго, Минколнъ Скулъ и Уалденъ Скулъ въ Ню-Йоркъ, Етикъсъ Кълчаръ Скулъ въ Ню-Йоркъ, Сити, Нортъ Шоръ Кънтри Дей Скулъ въ Винетка и др. Идеитѣ за дошколното възпитание на г-жа Д-ръ Монтесори проникватъ навсѣкжде. Далтонскиятъ планъ е възприетъ като преходъ къмъ по-нова метода почти въ всички училища тамъ.

Прудѣтъ на г. Пирьовъ ни дава подробна и почти изчерпателна ориентировка въ това направление. Интересенъ е трудътъ на г-нъ Пирьовъ и съ това, че той се е погрижилъ да

обхване възможно по-широко, както теоретичнитѣ, така и практическитѣ прояви на образованието тамъ.

„Новото образование въ Новия свѣтъ“ съдържа два отдѣла: теоретиченъ и практиченъ. Въ първия отдѣлъ се разглеждатъ детето и педагогията, детето и образователния процесъ, детето и програмата, интелигентността на детето и детето като индивидуалност. Въ втория отдѣлъ се разглеждатъ индивидуализация на образованието, Винетка планъ, Далтонския планъ и методътъ на проектитѣ. Новитѣ европейски образователни системи: цѣлостно обучение, комплексно обучение, Иена—планъ, Говардъ—планъ, метода на Ана Крузе, Платонъ школа и др., каго стоящи вънъ отъ неговия обектъ, не сж зачекнати. Задачата на трудътъ на г. Пирьовъ, както той самъ е конкретизиралъ на стр. 10, е да даде представа за усилията и постиженията на една страна, която има голѣма вѣра въ детето и образованието и да посочи ржководнитѣ идеи и конкретни училищни форми, които ще подобрятъ училището и го нагодятъ къмъ нуждитѣ на живота. Тая именно задача е добре изпълнена отъ автора на книгата.

„Новото образование въ Новия свѣтъ“ е одобрена и препоржчена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окржжно № 28,500 отъ 18 септемврий 1933 год. Написана е съ лекъ и художественъ стилъ. Такива книги рѣдко се явяватъ на нашия беденъ педагогически небосклонъ. Книгата трѣбва да бжде прочетена отъ всѣки учителъ.

Д. Правдолюбовъ.

Изгрѣвъ. *Месечно вестниче за ученици отъ прогимназията и горнитѣ отдѣления. Год. III. Урежда Ст. С. Султановъ, учителъ, ул. Ив. Дабровски, № 40б, Сливенъ. Годиниенъ абонаментъ 15 лв.*

Домашното четене е продължение на класното. Неговата задача е да разшири класното четене. И въ такъвъ случай то може съ успѣхъ да съдействува за развиване у децата интересъ къмъ книгата и любовъ къмъ четенето. И ако съ такива качества единъ день детето завърши задължителното си образование, то нѣма отсетне да си затваря очитѣ предъ книгата, да се не интересува отъ четене и по такъвъ начинъ да се отчужди отъ училищнитѣ знания и навици.

Не всѣко четиво е за деца. Най-първо то трѣбва да бжде художествено. Живитѣ образи, картинното изложение, правдивото съдържание, — всичко това съдействува за усилване у децата любовта къмъ четенето и въобще за възпитание на детската душа. Въ нашата детска белетристика се срѣщатъ не малко художествени произведения, излѣзли изъ подъ перата на Елинъ Пелинъ, Ранъ Босилекъ, Ангелъ Караиличевъ, Георги Райчевъ и др. Но безусловно да се ограничимъ само съ художествената белетристика е невъзможно, защото ней-

нитѣ размѣри сж ограничени. На децата трѣбва да даваме и четива, които макаръ и да не блещатъ съ силенъ художественъ талантъ, иматъ други достоинства. Тѣзи достоинства носятъ повече педагогически характеръ и се криятъ въ положителното, жизнерадостното и поучителното съдържание на четивата. Въ тѣхъ не трѣбва да има мѣсто за пессимизма и разочарованието. Никога едно четиво не трѣбва да парализира детската любовъ къмъ живота, да идеализира трагизма и развива детската меланхолия.

Вънъ отъ това, детската книга трѣбва да удовлетворява и известни естетически изисквания. Илюстрациитѣ трѣбва да бждатъ художествени. Книгата трѣбва да бжде плътна и печатътъ достатъчно отчетливъ.

На всички тия условия прекрасно отговаря детското вестниче „Изгрѣвъ“. На първо мѣсто въ всѣки брой стои по единъ художественъ разказъ. При това всички разкази сж поучителни, безъ да сж тенденциозни. Такива сж разказитѣ: „Нашиятъ Шаро“ отъ Ст. С. Султановъ, въ който се осмиватъ тютюносмукачитѣ (брой 1). „Коператори“, пакъ отъ сжщия авторъ, въ който се изтъква ползата отъ коперацията (бр. 2); „Бждете въздържатели“ отъ Д-ръ Кадиевъ, въ който трогателно се разказва участъта на единъ пияница (бр. 2) и др. На второ мѣсто сж поставени избрани сезонни стихотворения, повечето написани отъ ученици, нѣкои отъ които сж толкова хубави, че даже спокойно и единъ първокласенъ нашъ поетъ би поставилъ подъ тѣхъ името си. На трето мѣсто идатъ статии по естествознание. Въ бр. 1 ни сж дадени такива за дивацитѣ и морскиятъ лъвъ, въ бр. 2 — откъде се взема солта, къмъ звездитѣ; въ бр. 3 — какъ патицитѣ прелетяватъ моретата и пр. Интересни сж приказкитѣ безъ думи, които се даватъ въ всѣки брой. Тѣ могатъ прекрасно да послужатъ за устни и писмени свободни съчинения, тъй много полезни, а при това занамарени отъ много наши първоначални и прогимназиални учители. Въ отдѣла „Наша колона“ почти въ всѣки брой сж напечатани по 2-3 съчинения на ученици. Най-интересенъ е отдѣлтъ „Забавни игри“. Тѣ могатъ да подтикнатъ къмъ активностъ и творчество даже и мнозина възрастни.

„Изгрѣвъ“ напълно задоволява детскитѣ интереси и вкусове. Съ „Изгрѣвъ“ на ржце децата действително ще обикнатъ книгата и четенето. Съ своето богато и полезно съдържание „Изгрѣвъ“ нека грѣе въ всѣко родно школо и нека стопля сърдцата на всѣко дете.

„Изгрѣвъ“ е одобренъ и препоръчанъ отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 28,959 отъ 20. IX. 1933 г. Препоръчваме го и ние.

Д. Правдолюбовъ.

Сборникъ отъ 36 музикални детски игри. Събрала *М. Периклиева. София, 1933 г. стр. 44. Цена 15 лв.*

Отдавна въ нашитѣ основни училища се играятъ гимнастически упражнения и игри, придружени съ пѣние. Твърде често, обаче, между съдържанието на пѣсенъта и движенията, които се изпълняватъ, нѣма никаква връзка. Пѣсенъта се пѣе само, за да се поддържа ритма на играта или за да се замѣсти тактуването при нея.

Музикалнитѣ игри, които г-ца Периклиева ни дава въ своя сборникъ, сж построени по съвсемъ другъ начинъ. Най-напредъ се избира пѣсень, заучва се текста и мелодията и следъ туй се *инсценира и илюстрира съ ритмични и пластични движения*. Така между съдържанието на пѣсенъта и играта се постига пълна връзка и единство.

Илюстративнитѣ игри се извънредно много нравятъ на децата, защото при тѣхъ всѣко движение е осмислено. Тѣ даватъ възможностъ на играча самъ да твори: да открива движенията, съ които може да се илюстрира всѣки стихъ и всѣки куплетъ. Въ това отношение тѣзи игри твърде много приличатъ на илюстративното рисуване. Разликата е само въ средствата: при игритѣ детето изразява образитѣ, изградени въ въображението му, чрезъ движения; при рисуването — чрезъ черти и багри.

Въ сборника сж помѣстени 35 нотирани едногласни и двугласни пѣсни отъ наши и чужди автори. Съ малки изключения, пѣснитѣ и по текстъ и мелодия сж сполучливо подбрани. Къмъ всѣка пѣсень сж дадени кжси, но достатъчно ясни и точни упътвания, какъ може да бжде илюстрирана пѣсенъта и превърната въ игра.

Игритѣ сж предназначени за детскитѣ училища (забавачницитѣ), ала много отъ тѣхъ могатъ да бждатъ използвани и въ първитѣ две отдѣления на първоначалното училище.

Сборникътъ е грижливо и спретнато издаденъ. Цената му не е висока. Препоръчваме го на учителитѣ отъ детскитѣ и първоначалнитѣ училища. **А. Б.**

Релефъ на царство България. Мѣрка 1:1,000,000. Изработили: *полковникъ Марковъ и Сава Поповъ, учителъ — Варна.* Издание на картографическото ателие Сава Поповъ, ул. х. Стаматъ 6, Варна.

Преди две години аторитѣ бѣха издали твърде сполучливо изработена гипсова релефна карта на България. Сега тѣ сж направили фотографическа снимка отъ нея и сж я отпечатали на листове, форматъ 64 × 50 см. Отпечатъцитѣ сж хубави. Тѣ даватъ достатъчно ясна представа за релефа на страната и могатъ да бждатъ използвани като ценно помагало при обучението по отечественна география въ първоначалното училище и прогимназията.